

Valerija Korošec

Predlog UTD v Sloveniji – zakaj in kako?

Delovni zvezek št. 6/2010, let. XIX

Kratka vsebina: V tem delovnem zvezku je kot odgovor na razvojne dileme našega časa predstavljen predlog za uvedbo 'Univerzalnega temeljnega dohodka' v Republiki Sloveniji. Univerzalni temeljni dohodek (UTD) bi lahko bil temelj socialne reforme, ki bi spričo večjega občutka eksistenčne varnosti olajšala, hkrati pa spodbudila nujne spremembe na trgu dela (npr. kvalitetnejše delovno okolje, ki spodbuja k delovni aktivnosti), v 'socialni državi', davčnem sistemu in družbi nasploh.

Ključne besede: univerzalni temeljni dohodek, UTD

Glede na aktualnost razprav o univerzalnem temeljnem dohodku (UTD) v Sloveniji, smo se odločili, da v zbirki Delovni zvezki UMAR objavimo rezultat raziskovalnega dela naše sodelavke. Pri tem so mnenja, ugotovitve in sklepi v celoti avtoričini in v ničemer ne izražajo uradnega stališča Urada RS za makroekonomske analize in razvoj. Objava in povzemanje publikacije sta dovoljena delno ali v celoti z navedbo vira.

Delovni zvezki Urada RS za makroekonomske analize in razvoj

Izdajatelj:

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

Gregorčičeva 27

1000 Ljubljana

Tel.: (+386) 1 478 1012

Telefaks: (+386) 1 478 1070

E-naslov: gp.umar@gov.si

Odgovorna urednica: mag. Barbara Ferk (barbara.ferk@gov.si)

Delovni zvezek: Predlog UTD v Sloveniji – zakaj in kako?

Avtorica: dr. Valerija Korošec (valerija.korosec@gov.si)

Lektoriranje: Sektor za prevajanje Generalnega sekretariata Vlade RS

Lektoriranje angleškega povzetka: Terry T. Jackson

Delovni zvezek je recenziran.

Ljubljana, oktober 2010

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330.56(0.034.2)

KOROŠEC, Valerija

Predlog UTD v Sloveniji - zakaj in kako? [Elektronski vir] /
Valerija Korošec. - El. knjiga. - Ljubljana : Urad RS za
makroekonomske analize in razvoj, 2010. - (Zbirka Delovni zvezki
UMAR ; letn. 19, št. 6)

Način dostopa (URL):

http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2010/dz06-10.pdf

ISBN 978-961-6839-00-6

252852992

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 IDEJA UNIVERZALNEGA TEMELJNEGA DOHODKA (UTD)	3
3 RAZLOGI ZA UVEDBO UTD V SLOVENIJI	7
4 NAČELNE IN PRAKTIČNE DILEME UVEDBE UTD	13
4.1 Ali naj bo UTD omejen na določeno skupino prebivalcev ali ne?	13
4.2 Ali bi naj dobili vsi ljudje dobili enako višino UTD?.....	15
4.3 Kakšna bi naj bila višina UTD?	17
4.4 Ali bi naj bil UTD izključno denarni prejemek ali ne?	20
4.5 Aktivacijski vavčer	22
5 UTD IN SEDANJI SISTEM	24
5.1 Spremembe socialnih transferjev.....	24
5.2 Spremembe socialnih zavarovanj	27
5.3 Spremembe davčnega sistema.....	28
5.4 Sprememba dohodka različnih tipov družin v sedanjem sistemu in sistemu UTD	29
5.5 Vpliv uvedbe UTD na javnofinančni sistem in viri financiranja	31
5.6 Sprememba občutka eksistenčne varnosti in vpliv UTD na konkurenčnost.....	36
5.7 Sprememba na trgu dela ter vpliv UTD na delodajalce, delojemalce, državo, družbo.....	38
6 ZAKLJUČEK	42
6.1 Omejitve v pristopu	43
6.2 Priporočilo	44

Kazalo tabel

Tabela 1: Ureditev otroških dodatkov v sedanjem sistemu (1. 7. 2010)	16
Tabela 2: Prikaz davčnih olajšav za vzdrževane otroke v sedanjem sistemu (leto 2010)	16
Tabela 3: Primerjava različnih vrst (neto) dohodkov, maj/julij 2010	19
Tabela 4: Razmerja med UTD v gotovini, formalnim izobraževanjem in neformalnim aktivacijskim vavčerjem glede na status prejemnika	21
Tabela 5: Hipotetične višine UTD v gotovini in vavčerjih.....	21
Tabela 6: Socialni prispevki v sistemu UTD in sedanjem sistemu	27
Tabela 7: Primerjava obdavčitev dohodnine v sedanjem sistemu (za leto 2010) in sistemu UTD	28
Tabela 8: Orientacijska primerjava sedanjega sistema (socialnih transferji od 1. 7. 2010 in davčnega sistema iz leta 2009) s sistemom UTD za družino dveh odraslih in dveh šoloobveznih otrok in njihovih (neto) dohodkov	30
Tabela 9: Poenostavljena statusna struktura prebivalstva in potrebna sredstva za UTD (2008)	32
Tabela 10: Potrebna (proračunska) sredstva** za UTD (2008).....	34
Tabela 11: Proračun MDDSZ v letih 2007in 2008 (realizacija) ter 2009 in 2010 (rebalans proračuna).....	35
Tabela 12: Možni viri financiranja UTD v letu 2008* (v evrih)	35
Tabela 13: Primerjava potrebnih sredstev za UTD in možni viri financiranja UTD (tj. ocena dejansko porabljenih sredstev za zagotavljanje eksistence) v letu 2008.....	35

Seznam uporabljenih kratic

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

DOOD – delni osnovni osebni dohodek

DSP – denarna socialna pomoč

UTD – univerzalni temeljni dohodek

MP – minimalna plača

PP – povprečna plača

Povzetek

UTD (univerzalni temeljni dohodek) bi lahko bil odgovor na razvojne dileme našega časa. Slovenska država bi z UTD uspešneje 1. zagotavljala eksistenčno varnost prebivalcev, 2. varovala (strokovno) avtonomijo posameznika ter spodbujala njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, 3. korenito poenostavila socialno administracijo in manipulativne stroške. UTD bi v Sloveniji skušali uvesti na način izravnanih prihodkov in odhodkov ter v obstoječih okvirih javne porabe.

Summary

The Slovenian government could find the Basic Income (BI) proposal a better solution than the current social security system by 1. guaranteeing that no citizen's income would fall below a minimal level for any reason; 2. preserving individual autonomy and the incentive to work, and 3. simplifying government social policy and lowering administrative costs. The aim is the introduction of the Basic Income guarantee by restructuring the current framework of public budget and balanced income and expenditure.

1 UVOD

»Država s temeljnim dohodkom zagotavlja vsakemu državljanu temeljni nivo dohodka (ne glede na premoženje ali zaposlenost) in tako učinkovito preprečuje širjenje revščine, zagotavlja avtonomijo posameznika ter njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, hkrati pa poenostavlja vladne socialne politike« (BIEN – Basic Income Earth Network).¹

»V devetnajstem in dvajsetem stoletju sta bila največja dosežka humanosti ukinitve suženjstva in univerzalna volilna pravica; v enaindvajsetem stoletju bo to univerzalni temeljni dohodek« (Phillipe Van Parijs).²

»Namesto da se zadržujemo v nejasnem toku nemoči, historične nostalgije in depresivne komponente, moramo najti oziroma zgraditi točko in vztrajati na tej realni točki, za katero smo povsem prepričani, da jo bomo zadržali, točno zato, ker je to točka, ki je ni mogoče vpisati v zakon situacije ... Gre za vztrajanje pri ideji ali delovanju, ki se zdi v okviru obstoječega absolutno nemogoče in nezamisljivo« (Alain Badiou).³

»V časih, kot jih zdaj preživljamo, neobičajnost ali poigravanje z idejami ni samo zabavno, ampak je nujno« (Paul Krugman).⁴

Tekst Predlog UTD (Univerzalni temeljni dohodek) v Sloveniji – Zakaj in kako? skuša predstaviti in izpostaviti prednosti sistema UTD v okviru socialne države, ki lahko omogočijo doseganje na prvi pogled nezdružljivih ciljev Slovenije: gospodarski razvoj, ki mu mejo določajo skrb za ekološko vzdržnost, skrb za eksistenčno varnost vseh prebivalcev Slovenije in avtonomijo posameznikov, ob hkratnem večanju konkurenčnosti slovenskega gospodarstva z namenom zagotovitve dolgoročnega preživetja slovenske družbe.

Delovni zvezek v nadaljevanju sestavlja šest poglavij.

Uvodu (*prvo poglavje*) sledi *drugo poglavje*, v katerem je na kratko predstavljen razvoj ideje o temeljnem dohodku skozi zgodovino do danes, pa tudi nekatere filozofske in etične predpostavke, na katerih sloni ideja univerzalnega temeljnega dohodka. UTD v tem tekstu predstavljamo kot možen temelj sprememb moderne socialna države RS v postmoderno socialno državo. Sprememba sistema socialne države je zelo kompleksna zadeva. Najprej je potrebno vedeti, zakaj se predlaga sprememba, vedeti, kakšen bi bil nov sistem, potem pa presoditi, ali je novi sistem (glede na posledice sprememb in ceno sprememb) najboljša možna izbira. Ta tekst skuša tej logiki slediti v naslednjih poglavjih.

¹ Leta 1986 je bilo ustanovljena Evropska mreža za Univerzalni temeljni dohodek (Basic Income European Network, BIEN, dostopno na <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html>). Svetovna mreža (Basic Income Earth Network) so postali leta 2004 na svojem 10. kongresu v Barceloni. Mreža objavlja tudi elektronsko glasilo in ima spletno stran z izčrpno bibliografijo raziskovalcev s celega sveta na temo UTD (več kot 200 prispevkov).

² Eduardo Matarazzo Suplicy, From the Family Scholarship Program towards the Citizen's Basic Income in Brazil, (XII International Congress of Bien, Dublin, 2008.); cf. Phillipe Van Parijs (najbolj znan evropski zagovornik uvedbe univerzalnega temeljnega dohodka).

³ Alain Badiou, svetovno znani filozof, v: Krečič, Jela (2009): Ime česa je Sarkozy? Delo 8. 4. 2009.

⁴ Paul Krugman, svetovno znani ekonomist, Nobelov nagrajenec za ekonomijo leta 2008. Citiran v Financah (2009): (reklamno sporočilo). 16. 9. 2009 je imel predavanje v Ljubljani v okviru KD Privilege.

V tretjem poglavju Razlogi za uvedbo UTD v Sloveniji so na kratko orisani glavni akutni in kronični problemi slovenske družbe: 1. čas gospodarske krize, 2. tranzicija slovenske družbe po osamosvojitvi v neoliberalno kapitalistično družbo in 3. 'neprilagojenost' moderne socialne države na spremenjene (postmoderne) družbene razmere, katere temeljna posledica je manjšanje števila smiselnih, cenjenih in plačanih delovnih mest. Diagnoza problema v veliki meri določa konkretizacijo ideje UTD.

V četrtem poglavju so predstavljene temeljne načelne dileme in razmisleki, ki spremljajo razprave o temeljnem dohodku, kot so: ali uvesti univerzalni temeljni dohodek ali državljanski temeljni dohodek, ali naj bo temeljni dohodek v višini eksistenčnega minimuma ali višji oziroma nižji, ali bi bil UTD za vse enak ali nižji za otroke ali upokoјence. Na podlagi soočenja argumentov so predstavljene razrešitve teh dilem, tj. začrtan je predlog uvedbe UTD kot osnovnega sistema socialne varnosti v RS.

V petem poglavju primerjamo sedanji sistem in sistem UTD. Preverjamo, ali bi sistem UTD, kot je začrtan v tem predlogu, pomenil bistveno spremembo na bolje v primerjavi s sedanjim sistemom v pogledu zagotavljanja eksistenčne varnosti, varovanja (strokovne) avtonomije, kreativnosti in (podjetniške) iniciativnosti posameznika, poenostavitve socialnih politik ter s tem 'pocenitve' države. V tem smislu preverjamo tudi, ali je uvedba UTD možna na način izravnanih prihodkov in odhodkov ter v sedanjih okvirih javne porabe.

V šestem poglavju predstavljamo zaključke, ki do določene mere zaokrožajo prvi krog razmišljanj o možnosti uvedbe UTD v Sloveniji, v *sedmem poglavju* so navedeni uporabljeni viri.

Delovna verzije Predlog UTD v Sloveniji je bila objavljena 22. 3. 2010 na <http://www.zofijini.net/Predlog%20UTD%20v%20Sloveniji.pdf>. Naj se na tem mestu zahvalim Sekciji za promocijo UTD in njenim članom ter vsem drugim, ki so prispevali kritične pripombe in predloge za izboljšavo teksta.

2 IDEJA UNIVERZALNEGA TEMELJNEGA DOHODKA (UTD)

Svetovno združenje za uvedbo temeljnega dohodka je ta dohodek opredelilo takole: »Država s temeljnim dohodkom zagotavlja vsakemu posamezniku temeljni nivo dohodka (ne glede na premoženje ali zaposlenost) ter tako učinkovito preprečuje širjenje revščine, zagotavlja avtonomijo posameznika ter njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, hkrati pa poenostavlja vladne socialne politike« (BIEN).

Drugače pa je ideja o univerzalnem eksistenčnem dohodku že zelo stara; o njej so razmišljali že evropski humanisti.⁵ Humanisti Johannes Ludovicus Vives (1492–1540), Thomas More in Thomas Paine (1737–1809), pa tudi Charles Fourier (1772–1837) in Joseph Charlier (1816–1896) so izhajali iz teze, da noben človek ne sme umreti od lakote, in teze, da je »zemlja in vse, kar nas naravno obdaja, last človeške rase. Ko se zemlja kultivira, narašča vrednost tega vložka, ne pa zemlje same. Vsak uporabnik zemlje zato človeški skupnosti dolguje 'zemljiško rento'. In zato je vsak član te človeške skupnosti (bogat ali reven) upravičen do delne 'kompenzacije', ker je zaradi uvedbe sistema zasebne lastnine izgubil pravico do koriščenja svoje naravne dediščine.« V knjigi Načela politične ekonomije (1849) je John Stuart Mill poudaril naslednje prioritete razdelitve: v razdeljevanju (distribuciji) je najprej določen eksistenčni minimum za vsakega člana skupnosti, sposobnega za delo ali ne. Ostanek produkcije se deli v deležih med tri elemente: delo, kapital in talent.

Vse od takrat v svetu obstaja vrsta uglednih zagovornikov uvedbe univerzalnega temeljnega dohodka – Bertrand Russell, ekonomisti Robert M. Solow, Milton Friedman (1912–2006), James Tobin (1918–2002), John Kenneth Galbraith (1908–2006), sociolog Ulrich Beck (avtor knjige Družba tveganja), socialni filozof Andre Gorz – če omenimo samo nekatere, ki so z različnih vidikov ocenjevali prednosti in slabosti univerzalnega temeljnega dohodka.

Bertrand Russel (1872–1970) je leta 1918 zapisal: »Določena majhna vsota, ki zadostuje za preživetje, naj bo zagotovljena vsem, pa naj delajo ali ne ... večji dohodek pa naj pripada tistim, ki so pripravljeni delati tisto, kar družba prepozna kot uporabno. UTD nikogar ne odvrača od pridobitne dejavnosti. Toda po drugi strani spodbuja individualno svobodo in pušča nedotaknjene pozitivne vidike tržnega kapitalizma« (BIEN).

Ekonomista George D.H. Cole (1889–1959) in James Meade (1907–1995) sta zagovarjala 'družbeno rento', saj je »sedanja produktivna moč družbe rezultat sedanjega dela kot tudi družbeno podedovanih znanj, izkušenj in dosežkov. Zato je edino pravično, da se najprej 'poplača' ta 'skupna dediščina' med vse člane skupnosti, šele nato pa nagrade za sedanjo produktivnost« (BIEN). Govorimo lahko torej o 'skupni intelektualni lastnini' kot tudi skupni 'materialni lastnini'. Leta 1943 je Juliet Rhys-Williams predlagal nov 'socialni dogovor', katerega bistveni element je bil univerzalni temeljni dohodek. Toda Britanci so se takrat odločili za alternativni socialni program, ki ga je leta 1942 predlagal William Beveridge.

V Ameriki so leta 1968 James Tobin, John Kenneth Galbraith in več kot tisoč ekonomistov podpisali peticijo za 'zajamčeni dohodek in pomoči' in jo poslali ameriškemu kongresu, predvsem z namenom manjšanja obsega in moči državne administracije. Razprava v ZDA je poniknila v letu 1972 z zmago Nixona.

Povsem samoniklo pa se je konec sedemdesetih ideja o UTD pojavila na severu Evrope. Danci so npr. predlagali 'državljsko plačo'. Nizozemski profesor socialne medicine J. P. Kupier (1976) je predlagal

⁵ BIEN, Zgodovina temeljnega dohodka. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html#history>.

'zajamčeni dohodek', ko je videl, kako si ljudje uničujejo zdravje s tem, ko delajo preveč, ali zaradi skrbi, ker ne najdejo službe. Predlagal je, da se loči med delom in možnostjo preživetja, da se izniči nehumani vidik plačane zaposlitve; meni namreč, da šele zajamčeni dohodek omogoča ljudem, da se razvijajo neodvisno in avtonomno. Nemški sociolog Ulrich Beck, avtor knjige Družba tveganja (2001, str. 216), meni, da nam brez zagotovljenega minimalnega dohodka grozi prihodnost revščine; UTD pa povezuje z državljskim delom: sem je uvrstil tudi neplačano delo, kot je npr. skrb za otroke, skrb za starejše, družbeno-kulturno aktivnost, pomoč migrantom itd. V Berlinu sta leta 2007 skupaj predavala nobelovec za mir Muhamed Yunus (zagovornik mikrokreditiranja prebivalstva) in dr. Werner, lastnik verige DM, na konferenci z naslovom Mikrokrediti in UTD kot sistema, ki zmanjšujeta revščino in spodbujata podjetniško iniciativnost. Predvsem dr. Werner ima v Nemčiji veliko zaslug za preboj debate o UTD v javnost. Izdal je dve knjigi: 'Razlog za bodočnost: Univerzalni temeljni dohodek' (2006) in 'Dohodek za vse' (2007). V Franciji je idejo UTD branil sociolog in filozof Andre Gorz (1923–2007), ekonomist Yoland Bresson je zagovarjal 'eksistenčni dohodek', Jean-Marc Ferry, politični filozof Habermasove tradicije, pa UTD kot pravico državljana na ravni EU, v kontekstu zavedanja, da polna zaposlenost v običajnem smislu postaja nedosegljiva.

V Sloveniji je dr. Veljko Rus že leta 1990 v svoji knjigi Socialna država in država blaginje (str. 12) precej natančno opisal (predlagal) uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka, ki ga v knjigi imenuje 'minimalni dohodek': »Bolj radikalen ukrep, s katerim bi lahko zagotovili minimalno socialno varnost, je uvedba minimalnega dohodka, ki bi se izplačeval vsem polnoletnim državljanom, znašal pa bi eno tretjino povprečnega osebnega dohodka. Takšen sistem bi ustvaril zelo visoko stopnjo socialne varnosti vseh državljanov na zelo nizki materialni ravni. Za vzhodnoevropske družbe je tak ukrep primeren predvsem iz naslednjih razlogov:

- ker so to v bistvu enorazredne družbe, v katerih so socialne razlike med sloji minimalne,
- ker so potrebe po prestrukturiranju in s tem po mobilnost delovne sile zelo velike; potrebna je takšna socialna varnost, ki je visoka mobilnost ne ogroža,
- ker so potrebe po podjetniškem tveganju zelo velike, z zagotavljanjem minimalne socialne varnosti pa je volja po poslovnem tveganju večja.«

Večina navedenih razlogov za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka v tem trenutku v Sloveniji še vedno (ali spet) velja.

V Sloveniji nam za prvi vpogled v paleto odzivov na idejo UTD lahko služi leta 2004 izdani zbornik Zastoj kosilo za vse? s podnaslovom Predlog univerzalnega temeljnega dohodka. V zborniku je osnovni tekst 'Univerzalni temeljni dohodek za vse' napisal v Evropi najbolj znani zagovornik UTD Phillipe Van Parijs, ki predlaga, da bi država vsem odraslim državljanom (ali stalnim prebivalcem) izplačevala fiksno in za vse enako mesečno vsoto, ki ne bi bila pogojevana z določeno vrsto obnašanja ali kakšnimi posebnimi lastnostmi, temveč bi prejemnik moral zgolj veljati za upravičenega člana družbe. Predvsem načelne odzive na ta predlog pa so podali Robert M. Solow, William A. Galston, Herbert A. Simon idr. V slovenskem prevodu pa so prispevali svoja razmišljanja o UTD tudi nekateri slovenskih družboslovci: dr. Jože Mencinger, dr. Tanja Renner, dr. Janez Šušteršič, dr. Srečo Dragoš idr.

Tako se zdi, da so načelne dileme zadovoljivo naslovljene v številnih tekstih bolj teoretične narave, zaradi česar jih tekst 'Predlog UTD v Sloveniji – zakaj in kako?' zavestno pušča ob strani in se posveča predvsem praktičnim dilemam uvedbe UTD (kamor se čedalje bolj usmerja tudi svetovna debata; gl. več BIEN).

Prvi primer državljankega dohodka je znan iz antike. V času atenske demokracije so državljani dobivali plačilo od države za opravljanje državljanke dolžnosti. Dravljanji so imeli pravice in dolžnosti, ki so bile povezane z njihovim statusom državljanke, in to so bile 'javne' pravice in dolžnosti. Po Aristotelu – ki je zapisal eno najvidnejših razlag antične demokracije v svoji Politiki – je enakost praktični temelj svobode⁶, ki se kaže na tri načine: »1. državljanska participacija je finančno nagrajena, tako da državljani niso nič na slabšem zaradi političnega sodelovanja (za opravljanje skoraj vseh državljanke dolžnosti se dobiva plača), 2. vsi državljani imajo volilno pravico in 3. načeloma obstajajo enake možnosti za opravljanje funkcij.« (Held, 1989, str. 27–28. Modeli demokracije).

Aljaska pa je prva država, kjer so leta 1982 uvedli UTD. Vsak prebivalec Aljaske (po šestih mesecih stalnega bivanja) dobiva letni dohodek v višini od 300 dolarjev do 2.069 dolarjev (odvisno od finančne situacije tega sklada) iz Aljaska Permanent Fund, v katerem se zbirajo sredstva iz davka na črpanje nafte.

Drugače pa so v Evropi precej pogoste delne različice univerzalnega dohodka, tj. obstaja univerzalni dohodek za določene dele družbe: npr. večina držav Evropske unije pozna enotni (univerzalni) otroški dodatek, ki ni odvisen od dohodkov in premoženja družinskih članov. V nekaterih državah poznajo tudi enotno (angl. flat rate) univerzalno državno pokojnino za starejše, ki zadostuje za temeljne življenjske stroške (Danska, Finska, Norveška, Švica).⁷

V večini evropskih držav obstaja tudi vrsta dohodkov, ki so 'temeljni' v smislu, da se trudijo ljudem zagotoviti preživetje, obenem pa so selektivni, tj. namenjeni samo ljudem, ki si tega niso sposobni zagotoviti sami. V Sloveniji so to: socialna pomoč za aktivno prebivalstvo in varstveni dodatek za upokojence ter državna pokojnina za starejše od 65 let,⁸ do katerih so upravičeni tisti, ki nimajo dovolj lastnih sredstev za preživetje (to ima npr. tudi Švedska, Estonija, Islandija, Nizozemska).

Ideja UTD v precejšnji meri spominja tudi na sistem Delnega osnovnega osebnega dohodka (DOOD), ki ga je predlagal Znanstveni inštitut za vladno politiko na Nizozemskem v osemdesetih letih (Rus, 1990, str. 256-257; cf. WRR, 1985). Sistem naj bi med seboj usklajeval tri sisteme (sistem dohodkov, davkov in alokacijo socialnih storitev). Jedro novega sistema bi bil delni osnovni osebni dohodek, ki bi ga prejeli vsi prebivalci, starejši od 18 let, s stalnim bivališčem v Nizozemskem, znašal bi naj 1/3 minimalnega osebnega dohodka, ki je izračunan za družinski par; otroci med 16. in 18. letom bi prejeli nekoliko nižji DOOD; tisti, ki so nezmožni za delo, bi prejeli višji DOOD v višini minimalnega osebnega dohodka, tj. program bi bil univerzalen. DOOD bi bil dosledno individualiziran, neodvisen od števila članov v gospodinjstvu, neodvisen od dohodkov skupnega gospodinjstva; prejeli bi ga zaposleni in nezaposleni. S tem bi se odpravila potreba po preverjanju premoženjskega stanja upravičencev, kot tudi potreba po registraciji na zavodih za zaposlovanje. Sredstva bi se zbirala iz posrednih davkov.

⁶ Ali povedano drugače, gre za idejo, da človek, ki je reven, ni (ne more biti) svoboden. Gl. tudi Raventos (2007, str. 2).

⁷ Ob tem pa so vedno prisotni tudi dodatni pokojninski sistemi, ki temeljijo na vplačanih prispevkih v času delovne aktivnosti (pokojninski sistemi so povsod večštebni).

⁸ V Sloveniji so do državne pokojnine upravičeni tisti, ki nimajo zadostnih lastnih sredstev za preživetje in ki so imeli med 15. in 65. letom najmanj 30 let prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji; in sicer dobijo pokojnino v višini 33,3 % najnižje pokojninske osnove. Gl. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, člen 59. Ur.l. št. 109/2006. Junija 2010 je znašala državna pokojnina 181,36 evra (ZPIZ).

»Opisana uvedba DOOD naj bi učinkovala na dokaj različna področja družbene regulacije, najbolj pomembni in verjetni bi bili naslednji učinki: 1. stroški za delovno silo bi bili manjši, saj bi se sedanje plače lahko ustrezno zmanjšale za toliko, kot znaša DOOD; 2. delovno intenzivne servisne dejavnosti, po katerih je vse večje povpraševanje, bi postale na ta način cenejše in bi se zaradi tega lahko hitreje razvijale (starostno varstvo, otroško varstvo itd.); 3. DOOD bi pospeševal delno zaposlitev (angl. part time) in druge neregulirane oblike zaposlovanja, saj bi DOOD pri nepopolnih oblikah zaposlovanja predstavljal tudi relativno večji delež plač; 4. uvajanje DOOD bi najbrž zaradi manjših prispevkov preprečevalo naraščanje sive in črne ekonomije, saj sta se ti dve razbohotili šele potem, ko so močno porasli prispevki in davki na osebne dohodke zaposlenih; 5. DOOD bi najbrž pospeševal tudi samozaposlovanje, saj bi se zaradi univerzalne pravice do DOOD zmanjšalo tveganje tistih, ki bi se odločili za to, da bodo sami odprli svoje delavnice ali podjetja. Številni posamezniki se namreč ne morejo odločiti za samozaposlovanje, ker v tem primeru izgubijo pravice iz socialnega zavarovanja; 6. uvedba DOOD bi omogočila tudi zmanjšanje ali celo ukinjanje prispevkov za nekatere skupine zavarovancev.« (gl. več Rus, 1990, str. 255–260)

Sicer pa imamo v Sloveniji tudi socialne transfere, ki se ne izplačujejo niti na podlagi plačanih prispevkov niti na podlagi materialnega položaja, pač pa temeljijo na oceni družbene upravičenosti: to je npr. dodatek za velike družine (več o tem gl. Dragoš, cf. Parijs, 2004, str. 131), pa tudi pokojnine, ki so podeljene na podlagi določenih zaslug za narod (npr. kulturne in vojaške pokojnine) (MISSOC⁹).

Ideja UTD, zastopana v tem tekstu, tako temelji na filozofskih in etičnih predpostavkah evropskega humanizma in definiciji Svetovnega združenja za uvedbo temeljnega dohodka:

1. da je človek v prvi vrsti član skupnosti, ki ne sme pustiti, da njeni člani umirajo od lakote,
2. da je preživetje posameznikov prioriteta pri prerazporejanju (redistribuciji) skupnega bogastva,
3. da upravičenost do tega izhaja iz pripadnosti določeni skupnosti (npr. državi) in iz skupne lastnine te skupnosti (ozemeljske, ekološke, družbene in intelektualne) ter
4. definicije Svetovnega združenja za uvedbo temeljnega dohodka, da država z UTD zagotavlja vsakemu posamezniku temeljni dohodek (ne glede na premoženje ali zaposlenost).

Iz tega izhajajo bistveni elementi sistema UTD, ki so enotni povsod po svetu in ki so drugačni od večine sedanjih evropskih socialno-varstvenih sistemov: 1. da je UTD plačan posamezniku, ne gospodinjstvu, 2. da je plačan ne glede na dohodke iz drugih virov, 3. da ne zahteva 'pripravljenosti za delo' (angl. workfare).

V vseh drugih pogledih pa so predlogi UTD po svetu različni po višini vsote, viru financiranja, obsegu upravičencev, zmanjšanju drugih transferjev itd. To so načelne in praktične dileme ter razmisleki, ki jih mora ob uvedbi UTD razrešiti vsaka družba. Za Slovenijo je ena od možnih različic uvedbe UTD v Sloveniji predstavljena v naslednjih poglavjih.

⁹ MISSOC (angl. Mutual Information System on Social Protection v EU, slov. Skupni informacijski sistem o Socialni varnosti v EU). Comparative tables (Primerjalne preglednice). Pridobljeno 26. 2. 2010 na: http://ec.europa.eu/employment_social/missoc/db/public/compareTables.do?lang=en.

3 RAZLOGI ZA UVEDBO UTD V SLOVENIJI

UTD bi naj preprečeval širjenje revščine, spodbujal avtonomijo posameznika ter njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, hkrati pa poenostavljal vladne socialne politike. Tu je na mestu vprašanje, zakaj bi Slovenija potrebovala UTD, če pa je naš sedanji sistem za preprečevanje revščine po določenih kazalcih dokaj učinkovit. Npr. leta 2007 bi bila skoraj četrtina prebivalstva (23,1 %) 'uradno' revna, (tj., da na mesec nimajo 495 evrov dohodkov, kolikor znaša prag revščine za enočlansko gospodinjstvo), če ne bi prejeli socialnih transferjev; po njihovem prejemu pa je delež ljudi s tako nizkimi dohodki padel na 11,5 % (oz. 233.000 oseb).¹⁰

Na tem mestu je potrebno poudariti, da ima slovenski sistem socialne varnosti kljub učinkovitosti (po določenih merilih) še vrsto pomanjkljivosti.

1. Povsem očitno se tega zaveda tudi država, saj je bilo npr. 14. 7. 2010 v pripravi kar 11 predlogov za spremembo zakonov s področja socialne države.¹¹

V *Predlogu zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev* (pod 1.1.2 Ocena stanja), ki je temeljni zakon za zagotavljanje eksistenčne varnosti državljanov, ocenjujejo, da »pregled obstoječe ureditve pokaže, da se pri ugotavljanju materialnega položaja, ki je pogoj za upravičenost do posameznega transferja, upoštevajo različni krog oseb, različne vrste dohodkov na različni način (bruto ali neto) in da se ponekod lastništvo premoženja upošteva, vendar na različne načine, ponekod pa sploh ne. Poleg tega se zdi, ko se uveljavlja pravica do nekega drugega transferja, v družinski dohodek ne šteje marsikaterega socialnega prejema, kar vpliva ne samo na upravičenost, ampak tudi na višino drugega transferja (ki pa se zelo verjetno tudi ne šteje v družinski dohodek pri uveljavljanju mogočega naslednjega transferja). O različnih socialnih transferjih pa se odloča na različnih, med seboj nepovezanih organih, kar omogoča upravičencem, da pri različnih organih prikazujejo različne socialno-ekonomske položaje (npr. ponekod pravico uveljavljajo kot enostarševska družina, ponekod v okviru zunajzakonske zveze). Odločanje na različnih organih hkrati pomeni vodenje postopkov, ugotavljanje okoliščin in izdajo odločb na več mestih.«

V *Predlogu zakona o socialno varstveno prejemkih* (gl. več: Predpisi v Pripravi) pa so navedene naslednje slabosti dosedanjega sistema DSP (denarna socialna pomoč): »da trenutna višina DSP ne zadošča za kritje osnovnih minimalnih življenjskih stroškov; da si posamezniki, ki DSP prejemajo trajno (zaradi trajne nezaposljivosti ali trajne nezmožnosti za delo ali starosti nad 65 let za moške in 63 let za ženske), z njo ne morejo zagotoviti sredstev za kritje življenjskih stroškov, ki se jim na dolgi rok ni mogoče izogniti (stroškov z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin ipd.); da je v praksi prihajalo do diskriminacije med družinami, katerih otroci so prejeli preživnino (nadomestilo preživnine, družinsko pokojnino), višjo od minimalnega dohodka, ki jim pripada, in se zato pri ugotavljanju upravičenosti do DSP niso upoštevali, prav tako pa tudi ne njihovi dohodki, in med družinami, katerih otroci so prejeli preživnino, nižjo od minimalnega dohodka, ki jim pripada, in so se pri ugotavljanju upravičenosti do DSP upoštevali, prav tako pa so se upoštevali njihovi dohodki; da je v praksi določene okoliščine težko preverjati (dejanski obstoj lastnega gospodinjstva, zunajzakonske skupnosti in enostarševske družine); da so določbe veljavnega zakona v zvezi z zaposlovanjem prejemnikov DSP še vedno premalo fleksibilne oziroma se v praksi sploh ne izvajajo; da v veljavnem zakonu ni določb o sodelovanju med Zavodom RS za zaposlovanje in centri za

¹⁰ Po mednarodnih kazalnikih je v Slovenija tveganje revščine med najnižjimi v Evropi. Stopnja revščine je v Evropi v letu 2007 pred socialnimi transferji znašala 26 %, po prejemu socialnih transferjev pa 16 % (Poročilo o razvoju, 2009, str. 41).

¹¹ Predpisi MDDSZ v pripravi. Pridobljeno 14. 7. 2010 http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/.

socialno delo pri obravnavi brezposelnih upravičencev do DSP, ki so začasno nezaposljivi zaradi težav v duševnem zdravju, težav z odvisnostjo ipd., z namenom rešitve okoliščin, ki vplivajo na njihovo začasno nezaposljivost, oziroma da se z omenjenimi osebami v praksi sploh ni ukvarjalo; da so se sredstva, podarjena po humanitarni ali invalidski organizaciji ali dobrodelni ustanovi za namen, ki je različen od preživljanja in ga je določila ta organizacija oziroma ustanova, upoštevala v lastni dohodek posameznika oziroma družine; da sta rok za dokazovanje namenske porabe izredne denarne socialne pomoči in rok za njeno porabo prekratka ter da je rok za prepoved upravičenosti do izredne nenamenske porabe predolg; da absolutni rok 3 let za začetek postopka ugotavljanja upravičenosti do DSP po uradni dolžnosti ni primeren za ugotavljanje upravičenosti do trajne DSP; da način upoštevanja dohodka iz dejavnosti ni primeren.«

Naj tu omenimo še problem selektivnosti, ki je 'nepravičen', ker med tistimi, ki prejema socialno pomoč, in tistimi, ki je ne, včasih ni več kot 5 evrov razlike – ker je pač nekje treba postaviti mejo (cenzus), nepravičen pa je tudi v smislu, da so delavci, ki delajo za minimalne ali nizke plače, na slabšem kot tisti, ki prejema DSP (denarno socialno pomoč). To dejstvo in dejstvo, da lahko zaradi dohodka, ki sicer dolgoročno ne zagotavlja preživetja (npr. kakšno začasno delo), DSP izgubijo, pa prejemnike DSP odvrča od iskanja zaposlitve.¹²

Mogoče je dvomiti, da bodo predlagane spremembe zakonov te probleme odpravile. Predlagane spremembe (med katerimi je bistven predlog enotne vstopne točke) bodo potrebo po odločanju zmanjšale, ne pa tudi odpravile. Zato je tudi vprašljivo, v kolikšni meri bodo načrtovane spremembe zmanjšale manipulativne stroške države na področju socialne države. Prav gotovo pa načrtovane spremembe ne bodo zmanjšale problema stigmatizacije¹³ prejemnikov socialne pomoči.

Sistem UTD bi spričo svoje *univerzalnosti* odpravil problem stigmatizacije kot tudi potrebo po selekcioniranju in s tem povezane stroške.

2. Nujno je tudi opozoriti, da slovenska država nima samo problemov s preveč normirano, zastarelo in potratno socialno državo, pač pa še druge probleme, kot so neučinkovit (invalidni) pravni sistem ter vsesplošna erozija poslovne in osebne kulture. Kot primere naj navedem neredno izplačevanje plač, neplačevanje socialnih prispevkov, neizplačevanje bolniških, neplačevanje preživnin, plačilno nedisciplino itd.

Država poskuša te napake odpraviti s 'popravljanjem sistema' s pomočjo spremembe 'posameznih' zakonov. Žal se po eni strani zdi to Sizifovo delo, po drugi strani pa državi lahko očitamo, da s tem pristopom posnema strategijo farmacevtskih firm, ki izumljajo cepivo za vsak posamezen virus gripe in na ta način opravičujejo svoj obstoj. Kot vemo, pa obstaja tudi drugi pristop: pristop, ki temelji na večanju odpornosti posameznika, da ne postane žrtev bolezni. Takšno funkcijo večanja odpornosti posameznika, da preživi napade oz. deviacije drugih sistemov (kamor lahko uvrščamo tudi neučinkovitost slovenske države), ima UTD s tem, ko zagotavlja *nepogojevanost* prejetja UTD.

¹² Že prej omenjeni Predlog zakona o socialno varstvenih prejemkih navaja, da je »med vsemi upravičenci do DSP kar 42 odstotkov dolgotrajnih upravičencev, čeprav je DSP po 'svoji naravi kratkotrajna oziroma začasna pomoč', da čim dlje upravičenci prejema DSP, tem bolj odvisni postanejo od nje, da v praksi njihovo zaposlovanje ne poteka dovolj učinkovito.«

¹³ Dr. Vesna Leskovšek v prispevku Revščina: načeti temelji socialne države (SP Delo, 14. 8. 2010) opozarja celo na »moralno diskreditacijo« in »kriminalizacijo prejemnikov denarnih pomoči«.

Marsikdo v svetu UTD zavrača prav zaradi te 'nepogojnosti': ideje, da bi nekdo lahko dobil denar za preživetje, brez da bi za to moral nekaj narediti, npr. 'sprejeti ponujeno zaposlitev'.¹⁴

Pri tem pa je dejstvo, da dosedanja sistemi, ki to pogojnost (angl. workfare) imajo, niso učinkoviti v smislu večje zaposlenosti ljudi. Zakaj je moderna socialna država v tem smislu tako neučinkovita? Država se to sprašuje, a zdi se, da spet na napačen način. Sprašuje se na način, kot če bi npr. telekomunikacijsko podjetje ugotovilo, da ljudje čedalje manj uporabljajo stacionarne telefone, razlog pa prepoznala v zastarelosti linij, pri tem pa spregledala, da ljudje sedaj za komunikacijo v večji meri uporabljajo mobilni telefon in internet in da obnova telefonskih linij njihovega problema ne bo rešila. Posledica napačne diagnoze je napačni pristop k reševanju problema.

3. Napačen pristop naše države pri analizi in oceni neustreznosti socialne države izhaja iz dejstva, da spregleduje dejstvo prehoda iz moderne v postmoderno družbo v času globalizacije.

Termin postmoderna družbo označuje skupek fenomenov, ki se pojavijo istočasno, njihovo jedro pa predstavlja prehod v 'postindustrijsko gospodarstvo' oz. 'post-fordistično industrijo'¹⁵ in vsesplošna informatizacija družbe kot posledica tehnološkega razvoja. Druga posledica tehnološkega razvoja pa je krčenje števila 'klasičnih' industrijskih 'rednih služb' (8-urna zaposlitev za nedoločen čas), ki so bili doslej 'norma' smiselnega (družbeno cenjenega) in plačanega dela.¹⁶ Takih služb je spričo tehnološkega razvoja čedalje manj in jih bo še manj (Gorz, 1999, str. 48), kajti »ne moreta se hkrati postaviti v program najvišja racionalizacija, ki zmanjšuje število delavcev, in polna zaposlenost.« (Ignjatović, 2002, str. 7, cf. Anders, 1985, str. 103)¹⁷

Problem so v devetdesetih skušali preseči tako, da so povečevali obseg proizvodnje (za zaposlenost na isti ravni). Da bi to povečano proizvodnjo tudi prodali za ceno, ki zagotavlja obstoj podjetja, so se širili na tuje trge. Potem se je izkazalo, da izdelkov kljub temu ne morejo prodati za smiselno ceno, zato so v skladu z neoliberalno doktrino prostega pretoka kapitala, blaga in ljudi preselili proizvodnjo tja, kjer so bili proizvodni stroški nižji, to pa je tam, kjer delajo ljudje za manjše plačilo. Sindikatom tako ni preostalo nič drugega, kot da so pristajali na nižje in nižje 'cene dela', tj. plače delavcev. Pa ne samo sindikati, isto so počele tudi države: celotna 'delovna sila' določene države je postala samo 'rezervna delovna sila'¹⁸ – ko so države¹⁹ po svetu

¹⁴ Morda je tu smiselno opozoriti, da uvedba UTD kot temelja postmoderne socialne države predstavlja samo manjši del družbenih sprememb, ki jih je mogoče predvideti na prehodu v postmoderno dobo. Naj tu omenimo nekaj večjih sprememb, ki se obetajo: sprememba 'ideologije dela' (sprememba 'norme 8-urnega delovnika', redefinicija dela, redefinicija družbeno priznanega in plačanega dela ipd., redefinicija življenjskega cikla) ali sprememba odnosa do skupne lastnine (ozemeljske, intelektualne) ali redefinicija odnosa med skupnostjo in posameznikom, sprememba politične participacije itd.

¹⁵ Gorz, Andre. (1999) *Reclaiming Work – Beyond the Wage-Based Society*. Polity Press.

¹⁶ Morda je primerno opozoriti, da je ta norma oz. ideal vezan izključno na koncept industrijske družbe in v industriji zaposlenega človeka. Ne upošteva niti domačega (družinskega) dela niti zaposlenih v primarnem sektorju, npr. v poljedelstvu. Gre za nasprotje s tradicionalno družbo. V tradicionalni družbi je v ospredju ideal svobodnega kmeta in morda še svobodnega obrtnika, na katerega se je marsikateri 'družboslovec' nostalgčno oziral v obdobju industrializacije, tako kot se sedaj marsikdo nostalgčno ozira na življenje industrijskega delavca v drugi polovici 20. stoletja (ti 'slavospevi' idealni obliki življenja so velikokrat daleč od resničnega življenja večine ljudi).

¹⁷ »Koncept polne zaposlenosti je po drugi svetovni vojni veljal za preventivni mehanizem, ki naj bi, med drugim, z zagotavljanjem zaposlitve vsem iskalcem zaposlitve, odpravil neprostovoljno brezposelnost ter tako zagotavljal, da se obdobje visoke brezposelnosti iz časa velike depresije ne bi ponovilo« (Ignjatović, Mirosljub. (2002). *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana. FDV).

¹⁸ Gl. več: Andre Gorz (1999). *Reclaiming Work – Beyond the Wage-Based Society*. Polity Press, str. 41.

začele med seboj tekmovati, kateri bo uspelo 'dati v najem svojo delovno silo' npr. multinacionalkam, pa četudi 'pod ceno', potrebno za 'osnovno reprodukcijo delovne sile' tj. pod eksistenčnim minimumom. 'Razviti zahod' pa se je v tem trenutku znašel v paradoksu, da je začel izgubljati podlago, na kateri je zgradil svojo prednost pred drugim svetom, tj. industrijsko proizvodnjo in industrijska delovna mesta. S tem pa je 'razviti zahod' lahko samo še (bolj ali manj) nemo opazoval, kako mu propada tudi drugi temelj prednosti pred drugimi, 'nerazvitimi državami', tj. socialna država, ki je v izvoru vezana na industrijsko družbo. Problem je nastal, kjer je dosedanja socialna država zagotavljala socialno varnost v povezavi s (polno) zaposlenostjo, »pri visoki nezaposlenosti, ki postaja bolj ali manj trajen pojav, /pa/ takšen sistem seveda ne deluje več«²⁰ (Ignjatović 2002, str.15; cf. Rus 1989a, str. 743).

V sistemu UTD lahko prepoznamo organizacijsko najbolj konsistentno rešitev v okviru evropskih razmišljanj o 'dohodkovni varnosti' (angl. income security) v sistemu varne fleksibilnosti (angl. flexicurity).

Spregleduje se dejstvo, da so centralnoevropski socialnovarstveni sistemi nastali v obdobju moderne industrijske družbe, zato so ti, kot tudi pravni red EU, prilagojeni idealu industrijskega delavca, zaposlenega za 8 ur za nedoločen čas – in iz tega izhajajo sedanje težave neustrezne organiziranosti socialne države za današnji čas.²¹

V postmoderne družbi oz. postindustrijskem gospodarstvu prevladujejo storitvene dejavnosti,²² ki so veliko bolj podvržene fleksibilnemu, negotovemu in začasnemu delavniku. Tako imamo zdaj na eni strani spremenjen produkcijski način, prehod iz proizvodnje industrijskih izdelkov na ponudbo storitev, na drugi strani pa okosteneli socialnovarstveni sistem, ki je bil vzpostavljen za blaženje socialnih stisk industrijskega produkcijskega načina. Za blaženje socialnih stisk se zato na tej 'epohalni ravni' zdi kot edini primeren sistem socialne varnosti tak sistem, kjer eksistenčna varnost ni odvisna od redne zaposlitve za nedoločen čas, ker je teh zaposlitev čedalje manj. V tej luči se zdi zato uvedba univerzalnega temeljnega dohodka – v obliki eksistenčnega minimalnega dohodka za vsakega državljan (prebivalca) na glede na zaposlitev – ustrezna rešitev za 'postmoderno družbo'.

Ali povedano drugače, koncept UTD naslavlja osnovni problem moderne socialne države (Rus, 1990, str. 54–81), tj., da si je v dobi moderne zadala preveč (kontradiktornih) ciljev, ki jih v postmoderne dobi ne more več doseči, obenem pa je čedalje slabša pri opravljanju svoje primarne naloge: varovanju eksistence lastnih državljanov. To je prva naloga socialne države in to je tudi v dosegu njenih pravic in možnosti: zagotoviti preživetje vsem. Reforma sistema socialne varnosti (socialne države) bi bila zato z uvedbo temeljnega državljanskega dohodka tisti nujni del strukturnih reform, ki bodo omogočile dolgoročni obstoj (konkurenčnost) slovenske družbe. S to reformo bi bil dosežen cilj postmoderne socialne države, da zagotovi vsakemu članu možnost preživetja, obenem pa posamezniku zaupa, da sam poskrbi za najboljše koriščenje svojih talentov v dobro vseh po načelih: država zagotavlja eksistenčno varnost državljanov; gospodarstvo (delodajalci)

¹⁹ Gl. npr. March 2009: ERM case studies: Employment impact of relocation of multinational companies across the EU (EU Countries / Comparative analytical report), v katerem predstavlja proces odločanja multinacionalke za eno ali drugo lokacijo. Dostopno 5. 3. 2010 na <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/comparativeinformation.htm>.

²⁰ Ignjatović (2002, str. 3, cf. Jensen, 1989, str. 406) sicer govori o trgu dela kot osrednji instituciji moderne družbe, vendar bi enako lahko rekli tudi za njegov antipod, tj. socialno državo (gl. tudi Rus, 1990).

²¹ Celotna struktura socialnega dialoga, ki se močno opira na sindikalno organiziranost industrijskih delavcev, je v tem smislu zastarela. Npr. v zadnjem času so se omenjali računalničarji ali prevajalci kot slabo reprezentirani delavci, ki so sindikalno povsem neorganizirani, ker so raztreseni po različnih delovnih organizacijah in sektorjih.

²² Zato govorimo o post-industrijski družbi. V industrijski družbi so prevladovali industrijske dejavnosti.

motivira(jo) delojemalce za delo s primernimi plačami; posamezniki pa so sami odgovorni za organiziranje življenja v skladu s svojimi zmožnostmi, potrebami in željami.

4. Toda dosedanja sistem ni samo čedalje bolj neučinkovit v smislu zagotavljanja socialne varnosti, temveč tudi v doseganju ekonomskih ciljev, kot so večanje motiviranosti za delo, večja ustvarjalnost in iniciativnost delovne sile. Če smo do sedaj sledili dokazovanju prednost UTD v smislu njegove univerzalnosti, nepogojnosti in posledičnega zmanjšanja potrebe po administraciji ter njegovi ustreznosti glede na značilnosti postmodernega trga dela, pa gre tu za argument, ki se, pogojno rečeno, veže na problem 'ne/konkurenčnosti' Slovenije.

Ob tem ko se večja delež 'podzaposlenih', ko se večja delež začasno zaposlenih, ko se obenem manjšata tudi avtonomija in dostojanstvo zaposlenih, se manjša tudi njihova ekonomska učinkovitost. Stvar je enostavna: ne moreš po eni strani tolči po človeku kot po zadnjem oslu, po drugi stani pa pričakovati, da bo ostal samozavesten in podjeten; iz enega jajca ne moreš hkrati dobiti piščanca in omelete. *UTD pa z zagotavljanjem eksistenčne varnosti posameznika opolnomoči* do te mere, da se uravnovesijo razmerja moči med delodajalci in delojemalci vsaj do meje, ko ni več ogroženo preživetje delojemalca, upati pa je, da tudi do mere, ko lahko pričakujemo tudi njegovo večjo kreativnost in podjetnost.

5. Pri tem pa naj omenimo še to, da je »Slovenija v evropske in finančne tokove vpeta do takšne mere, da bo težko uvajala ukrepe, ki bi na finančnem in gospodarskem področju drastično odstopali od zastavljenih evropskih okvirov reševanja krize. Toliko več pa lahko naredi na področju zmanjševanja negativnih socialnih posledic krize in zagotavljanja dolgoročne socialne varnosti.«²³ Zaradi te vpetosti Slovenije v evropske finančne tokove so spremembe v okviru 'socialne države' in cenejša državna uprava za Slovenijo rešitev, ki lahko Sloveniji v tem trenutku zagotovi dolgoročno stabilizacijo javnih financ²⁴ in dolgoročno konkurenčno prednost. In ne samo to.

6. Uvedba UTD kot osnove drugače organizirane (postmoderne) socialne države bi lahko bila tudi tista 'družbena inovacija', ki bi Sloveniji dolgoročno izboljšala konkurenčnost s pozitivnimi učinki, ki presegajo finančni vidik. Predvsem bi UTD s svojo transparentnostjo prispeval k obnovitvi občutka družbene pravičnosti, družbene solidarnosti in zaupanja v prihodnost v času, ko to najbolj potrebujemo. V tem trenutku namreč ni prav nobenega dvoma več: naš čas je čas globalnih sprememb – ekoloških, ekonomskih, političnih in socialnih – in s tem povezanih potreb po reformah. Da pa bodo ljudje pri njih racionalno in aktivno sodelovali, jim je treba najprej zagotoviti eksistenčno varnost v obliki temeljnega dohodka. Samo tako opolnomočeni posamezniki, tj. posamezniki z zagotovljeno eksistenčno neodvisnostjo, od strahu ne bodo paralizirani, ampak bodo z odprtimi očmi pogledali v prihodnost in se racionalno odločali o svoji prihodnosti.

Kljub dejstvu, da je sprememba sistema socialne varnosti (socialne države) v Sloveniji nujna in da ideja UTD konceptualno ustrezno naslavlja kopico sedanjih družbenih problemov, pa seveda ostaja ključno vprašanje

²³ Povzeto po mnenju Državnega sveta o vzrokih gospodarske krize in potrebnih ukrepih. Gl. več: Državni svet o krizi na strani <http://www.ds-rs.si/kb/seje/?EntryID=1022&View=entry>. Podobno tudi Stiglitz, Joseph (2009, str. 1) *The Global Crisis, social protection and jobs*. Avtor opozarja na podcenjevanje te krize z vidika uničevanja delovnih mest in predlaga v resnici globalne svežnje spodbud skupaj s premislekom o novi ekonomski paradigmi in nadzornih politikah, finančno pomoč nerazvitim državam, manj omejujoč IMF in močnejšem socialnem varstvu, ki naj deluje kot avtomatični stabilizator v gospodarstvu.

²⁴ Dr. Mojmir Mrak v intervjuju Še vedno nam gre predobro, da bi zagrizli v nujne in boleče reforme (SP Delo, 16. januar 2010) meni podobno, da »največji del javnofinančnih odhodkov predstavljajo plače v javnem sektorju in transferji.«

praktične izvedbe UTD. Od tega je odvisno, ali lahko sistem UTD (kot temelju postmoderne socialne države) prepoznamo kot rešitev za temeljne probleme Slovenije na prehodu iz moderne v postmoderno dobo.

4 NAČELNE IN PRAKTIČNE DILEME UVEDBE UTD

Družbena debata o UTD se običajno prične (in prehitro konča) pri praktičnih vprašanjih: kakšna naj bi bila višina univerzalnega temeljnega dohodka in od kod denar? Problem odgovoriti na ta vprašanja pa je, ker je pred tem potrebno razrešiti nekaj osnovnih načelnih dilem, ki so vezane na koncept UTD: Ali bi naj bil Univerzalni temeljni dohodek omejen²⁵ na določeno skupino prebivalcev – na državljane ali tudi na preostale prebivalce? Ali bi bil omejen na odrasle? Ali bi vključeval tudi otroke? Ali bi vključeval tudi upokojene? Ali bi bil za vse enak? Ali mora biti Univerzalni temeljni dohodek vezan na eksistenčni minimum ali ne? Ali naj bi bil ta dohodek v enkratnem znesku ali letnem ali mesečnem znesku? Ali bi se ta dohodek izplačeval samo v denarju ali tudi drugače (blagu, bonih, vavčerjih)? Ali bi bil to dohodek, ki se ga izplačuje brez vsake obveznosti, ali bi moral prejemnik za ta dohodek tudi kaj narediti?

V primeru Slovenije pa mora družbeni razmislek temeljiti tudi na razrešitvi praktičnih dilem uvedbe UTD v Sloveniji (npr. kakšne bi bile spremembe socialnih transferjev, prispevkov, davčnega sistema, vpliv na položaj posameznika in družin), s tem pa tudi na razrešitvi dileme, ali bi sistem UTD pomenil bistveno spremembo na bolje v primerjavi s sedanjim sistemom socialne države, ko gre za problem zagotavljanja eksistenčne varnosti, varovanja (strokovne) avtonomije, ustvarjalnosti in (podjetniške) iniciativnosti posameznika, poenostavitve socialnih politik in pocenitve države. Poglejmo dileme in predlagane rešitve po vrsti.

4.1 Ali naj bo UTD omejen na določeno skupino prebivalcev ali ne?

Na tem mestu se je potrebno najprej vprašati, iz katerih temeljnih načel izhaja pravica do UTD. Če izhaja iz univerzalne pravice do življenja, potem moramo zagovarjati uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka za vsakega človeka²⁶. Vendar pa, četudi se s tem načeloma lahko strinjamo, je to trenutno neuresničljiva opcija (vsaj organizacijsko, če drugače ne), zato se večina predlogov osredotoča na zamejenost 'absolutne univerzalnosti' z uvajanjem dodatnih kriterijev.

Ali, kot je omenil Robert M. Solow, je smiselno, da »prejemniki univerzalnega temeljnega dohodka veljajo za upravičene član družbe«? (Parijs, 2004, str. 9)²⁷ Toda to, kdo je upravičen član družbe, je v različnih družbah različno, zato je potrebno to za vsako družbo posebej določiti.

Phillipe Van Parijs npr. predlaga uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka za prebivalce, ki imajo status državljana, in tiste, ki imajo status prebivalca s stalnim prebivališčem. Predlogi v svetu običajno omenjajo kriterij 5 ali 10 let stalnega bivanja (Parijs, 2004, str. 21). Pogosto se to povezujejo z npr. 5- ali 10-letnim plačevanjem davkov. Ni pa to nujno. Plačevanje davkov in dejstvo stalnega bivanja, čeprav sta lahko povezana, nista sinonima (npr. otrok ni nujno davkopllačevalec, a je pomemben del stalnega prebivalstva). Dejstvo je namreč, da stalni prebivalci že samo s svojim bivanjem v prostoru (z vlaganjem svojega človeškega, kulturnega in socialnega kapitala v ta prostor) temu prostoru večajo (ustvarjajo dodano)

²⁵ Ime Univerzalni temeljni dohodek naj ne zavaja, običajno se ga uporablja v smislu: univerzalen za vse znotraj določene skupine, ki za vključenost v to skupino že izpolnjuje določen pogoj; npr. državljani ali prebivalci določene države ali polnoletni prebivalci ipd.

²⁶ Avtorica zagovarja uvedbo UTD v Sloveniji, Evropi in po vsem svetu v skladu z njihovimi zmožnostmi in potrebami.

²⁷ To je seveda logična zahteva tudi z vidika politične legitimnosti projekta: člani družbe bodo zagovarjali samo takšno prerazporejanje finančnih sredstev (kar je nujen del tega sistema), ki se jim bo zdelo upravičeno oz. se bo nanašalo na upravičene člane družbe.

vrednost.²⁸ Dodaten razlog za razširitev pravic z državljanov na stalne prebivalce pod določenimi pogoji je predvsem ta, da bi se naj UTD financiral iz davkov (pravih in 'nepravih'²⁹), ki jih plačujejo vsi stalni prebivalci Slovenije, in zato bi bili nedržavljeni pod določenimi dodatnimi pogoji prav tako upravičen do UTD. Večina predlogov za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka vidi namreč državo kot tisti institucionalni sistem, ki bi naj UTD zbiral in razdeljeval preko državnega (davčnega) aparata.³⁰

Pogost je tudi drugi predlog, tj., da se upravičenost do UTD veže na status državljana. To je mogoče zagovarjati glede na (antično) idejo, da ima vsak državljan določene pravice in dolžnosti do svoje državljanske skupnosti in je z državljanskim dohodkom tako rekoč 'plačan' za opravljanje svojih državljanskih dolžnosti – katere so te dolžnosti in kako se izpolnjujejo, pa določi vsaka država zase. Prav tako je vezanost na državljanstvo mogoče zagovarjati glede na to, da bi se naj UTD financiral tudi iz (ekoloških) davčnih virov, ki izhajajo iz skupnih naravnih virov (ozemlje, zrak, voda, naravna bogastva), tj. iz skupne 'naravne' lastnine, ki je običajno zamejena z državnimi mejami. V Sloveniji je sem mogoče uvrstiti tudi neke vrste psihološki oziroma 'duhovni' argument. Ta država, Republika Slovenija, je 'dolžna' zagotoviti obstoj predvsem svojim državljanom, ker se mora sama za svoj obstoj zahvaliti prav njim, ker so jo ustanovili oni sami. To je velika 'duhovna' razlika še posebej v primerjavi z drugimi evropskimi državami, kjer so državljeni bolj ali manj naključno pristali v določenem državnem prostoru – glede na moč njihovih fevdalcev ali vojaških elit. Slovenija je ena redkih držav, ki je to postala na podlagi volje večine (88 %) njenih državljanov.³¹ Morda je za vezanje UTD na državljanstvo mogoče uporabiti prirejen argument evropskih humanistov na način, da imajo v principu vsi državljeni enako pravico biti 'javni uslužbenci, in da se s temeljnim dohodkom izplačuje³² kompenzacija tistim, ki npr. nimajo deleža dela v okviru skupnega fonda dela družbe, tj. javnih službah.

²⁸ Enaka logika, kot je npr. pri ohranjanju visokogorskih kmetij. Že samo to, da nekdo v visokogorju stalno živi, je dodana kvaliteta prostoru. Ali drug primer: nenaseljena hiša ima manjšo vrednost kot naseljena – ne samo zato, ker nenaseljena hitreje propada, ampak ker je naseljena hiša sama sebi dokaz, da je to prostor primeren za bivanje. Ali če pogledamo slovenski selitveni prirast oz. migracijski indeks (Poročilo o razvoju, 2009, str. 181), ki dokazuje, da je Slovenija zaželen cilj priseljencev; tako vsak priseljenc Sloveniji posredno dviguje 'vrednost' naseljitvene lokacije. Z življenjem v skupnosti posameznik sebi, drugim in družbi veča socialni in kulturni kapital.

²⁹ Prispevke za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje je mogoče obravnavati tudi kot 'neprave' ali 'namenske' davke: »Načeloma so ti prispevki namenjeni za točno določen namen, a so vsebinsko popolnoma enaki kot dohodnina, gre samo za dodatne davščine na prejemke iz rednega delovnega razmerja. Od plačevanja pokojninskega prispevka nam bo sicer v prihodnje pripadala pravica do pokojnine, a ta postaja vedno bolj neko socialno nadomestilo, neodvisno od višine vplačanih prispevkov. Enako velja za zdravstveni prispevek, ki ga sicer plačujemo sorazmerno glede na plačo, a pravice iz tega naslova imamo vsi enake. Zato moramo prispevke obravnavati kot dodaten davek na plače, zato da imajo vsi prebivalci Slovenije zagotovljeno zdravstveno zavarovanje in pokojnino...« (Kordež, Bine. (2009). Imamo preveč pravi in pričakovani glede na to, koliko ustvarimo. SP Dela, 17. 10. 2009)

³⁰ Obstajajo, seveda, tudi predlogi, da bi se UTD lahko prerazdeljeval na ravni pokrajin ali celo sindikatov, oziroma tam, kjer je bil sistem osnovne socialne varnosti lociran do sedaj. Toda precej samoumevno se domneva, da bi naj v tem okviru imela glavno vlogo država, ker je v večini držav na tej ravni organizirana tudi 'socialna država'.

³¹ Sicer pa spada k temu argumentu pogoj, da bi moral biti UTD uzakonjen na referendumu. Državljeni naj se odločijo, ali želijo UTD ali ne. Nevprašljiva družbena legitimnost bi UTD dolgoročno zavarovala pred nepremišljenimi posegi. Potreba po referendumskem sprejetju izhaja iz dejstva, da bi uvedba UTD pomenila bistveno družbeno transformacijo, zanjo pa je potrebna večinska volja ljudi. To je treba posebej poudariti, kljub temu da je trenutno verjetno res, da bi sedaj referendumski predlog za uvedbo UTD padel – in zelo verjetno bi proti njemu glasovali točno tisti, ki bi jim najbolj 'koristil'. Dejstvo je namreč tudi, da je za uvedbo UTD potrebna množična javna kampanja, primerljiva s kampanjo pred osamosvojitvijo Slovenije. Sicer pa, kot bo še večkrat povedano, gre tu za podoben proces kot pri osamosvojitvi Slovenije, samo na drugem nivoju: če je bil v prvem primeru cilj avtonomija republike, da sama odloča o svoji 'biti in ne biti', je cilj uvedbe UTD avtonomija posameznika, tj. da vsak sam odloča o tem, kako želi 'biti' – ne da bi ga pri tem omejevale zunanje grožnje njegovi eksistenci.

³² Obstaja pa seveda tudi drugačna rešitev, preizkušena v preteklosti, ti. politika polne zaposlenosti, ko je država morala vsakemu državljanu zagotoviti zaposlitev. V luči pomanjkanja delovnih mest bi bilo morda smiselno državo v tem smislu ponovno obvezati, npr. tako, da vsakemu državljanu zagotovi zaposlitev v minimalnem obsegu 24 ur na teden.

S predlogom, da UTD dobijo vsi državljani RS in tisti stalni prebivalci Slovenije, ki živijo v Sloveniji nepretrgano 10 let, od tega neprekinjeno zadnjih 5 let, se zdi, da je mogoče do določene mere upoštevati obe izhodišči (državljani ali stalni prebivalci). Tako so upravičenci do UTD po kriteriju stalnega bivanja izenačeni z upravičenci do pridobitve državljanstva po Zakonu o državljanstvu Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 1/91), zaradi česar bi bili posledično upravičeni tudi do UTD, vendar brez zahteve po pridobitvi državljanstva. Ali povedano drugače: če zadovoljevanje kriterijev za pridobitev državljanstva vodi do državljanstva in državljanstvo do UTD, je mogoče zadostitev kriterijem za pridobitev državljanstva šteti kot upravičenost do UTD.

4.2 Ali bi naj dobili vsi ljudje dobili enako³³ višino UTD?

Ali bi naj dobili otroci enako visok UTD kot starejši, samski ljudje enako kot ljudje v partnerskih skupnostih oz. družinah? V večini sedanjih socialnovarstvenih sistemih v Evropi (MISSOC) je običajno, da so otroci upravičeni do manjših zneskov,³⁴ pogoste pa so tudi razlike med prvim in naslednjimi otroki. Običajno to argumentirajo z ekonomijo obsega³⁵ in preračunavajo socialne transferje na enoto gospodinjstva oziroma glede na skupne dohodke, kar pomeni, da samski ljudje dobijo več kot tisti, ki ne živijo sami.

Zagovorniki UTD zagovarjajo individualno upravičenost in individualni preračun UTD (tj. zanemarjajo argument ekonomije obsega) ter enak UTD za vsakega člana gospodinjstva, zato ker menijo, da s tem pridobijo dve stvari: ljudje, ki so pripravljeni potrpeti in se prilagajati skupnemu življenju, bodo imeli koristi od 'ekonomije obsega' v skupnem gospodinjstvu. V tem smislu bi sistem UTD deloval ravno obratno od sedanjega, kjer se celo poročeni ljudje 'navidezno' ločujejo, zato da kot enočlanska gospodinjstva oz. kot enostarševske družine pridobijo dodatne finančne koristi. Stranski pozitivni učinek (angl. spill over effect) sistema UTD pa ne bi bil samo v smislu manj 'goljufanja', pač pa tudi manjšanje 'atomiziranosti' (osamljenosti) posameznikov v sodobni družbi; morda pa tudi olajšana odločitev potencialnih staršev za otroka³⁶.

Slovenski sistem socialnih transferjev je v popolnem nasprotju z načeli UTD. V sistemu denarne socialne pomoči v Sloveniji razlikujemo med člani gospodinjstva (prva odrasla oseba je vredna 1; druga odrasla oseba 0,7; otrok pa 0,3 tj. 68,86 evra.). Razlikujemo med otroki glede na vrstni red, glede na število otrok, kot tudi glede na materialno stanje (gl. Tabela 1 in Tabela 2, prikaz sistema otroških dodatkov in sistem posebnih davčni olajšav za otroke).

Otroci so upravičeni do otroškega dodatka v razponu med 19,20 evra in 132,50 evra mesečno, zaposleni starši pa do posebne olajšave za vzdrževane otroke v razponu med 187,62 in 612,63 evri (gl. Tabela 2).

³³ Tu je potrebno opozoriti, da to razmišljanje ne vključuje problematike invalidov. Njihova upravičenost do pomoči sicer sledi identični logiki; invalidi potrebujejo pomoč do višine, ki jim omogoči 'povprečno', 'normalno' družbeno participacijo, vendar je treba invalidnost obravnavati v drugačnem okviru, v luči 'posebnih potreb', in ne v univerzalnem okviru eksistenčnih potreb.

³⁴ Otrok je lahko deležen še subvencionirane prehrane, subvencioniranega prevoza v šolo, brezplačnega vrtca, tako da lahko ugotovimo, da razlike med zneskom za odraslega in otroka praktično ni več oziroma da gre višina zneska lahko celo v prid otroka (če se npr. upošteva subvencija vrtca). Več o tem v nadaljevanju.

³⁵ »Če nekdo živi sam, ima drugačne stroške, kot če živi v skupnosti. Če ena žarnica gori dvema, je življenjski strošek nižji.« Svetlik (2010, str. 10–12).

³⁶ To je do določene mere specifičen slovenski (in subjektivni pogled avtorice) na zadevo spričo upadanja števila prebivalstva zaradi manjšanja rodnosti; drugačne demografske okoliščine bi morda zahtevale drugačne rešitve.

Tabela 1: Ureditev otroških dodatkov v sedanjem sistemu (1. 7. 2010)

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače v RS	Znesek otroškega dodatka na posameznega otroka v evrih		
	otrok	otrok	otrok
do 15 %	114,31	125,73	137,18
nad 15 % do 25 %	97,73	108,04	118,28
nad 25 % do 30 %	74,48	83,25	91,98
nad 30 % do 35 %	58,75	67,03	75,47
nad 35 % do 45 %	48,04	56,06	64,03
nad 45 % do 55 %	30,44	38,10	45,71
nad 55 % do 75 %	22,83	30,44	38,10
nad 75 % do 99 %	19,88	27,50	35,11

Vir: Ur.l. RS št. 56/2010: Sklep o usklajenih višinah transferjev, ki so določeni v nominalnih zneskih, ter o odstotku uskladitve drugih transferjev posameznikom in gospodinjstvom v RS od 1. 7. 2010.

Tabela 2: Prikaz davčnih olajšav za vzdrževane otroke v sedanjem sistemu (leto 2010)

	Letna olajšava (v evrih)	Mesečna olajšava (v evrih)
za prvega vzdrževanega otroka	2.287,48	191
za drugega vzdrževanega otroka	2.486,78	207
za tretjega vzdrževanega otroka	4.147,58	346
za četrtega vzdrževanega otroka	5.808,39	484
za petega vzdrževanega otroka	7.468,19	622
za vsakega naslednjega	3.948,28	329

Vir: Ur.l. RS. Št. 104/2009: Pravilnik o določitvi olajšav in lestvice za odmero dohodnine za leto 2010 in lastni preračun.

Za otroka zaposlenih staršev sedanji sistem nameni najmanj 191 evrov davčne olajšave, večina staršev pa prejema še otroški dodatek. Za otroke nezaposlenih staršev nameni sedanji sistem od 183 evrov navzgor (69 evrov DSP za otroka in 114 evrov otroškega dodatka za prvega otroka). Otroci prejemnikov Denarne socialne pomoči (DSP) so upravičeni tudi do brezplačnega vrta (v letu 2008 pribl. 173,76 evra), republiške štipendije (183,13 evra leta 2008), subvencije za študentske bone (50,06 evra v letu 2008), stroškov za malico in kosilo, ki so jih materialno šibki oproščeni (66 evrov v letu 2008)³⁷. Gl. tudi Tabela 9.

Iz prikaza sedanjega sistema je razviden glavni problem sedanjega sistema: je zelo kompliciran, težko razumljiv, netransparenten in (posledično) primeren za izkoriščanje, poleg tega pa še administrativno izjemno zahteven in drag. Spričo tega je smiselno zagovarjati nujnost poenostavitve sistema družbene skrbi za otroke z uvedbo univerzalne³⁸ in enotne pravice za vse otroke, kot tudi nujnost poenostavitve administrativnih sistemov (ukinitvev sistema otroških dodatkov in davčnih olajšav za otroke). Ta rešitev bi bila boljša za večino otrok, predvsem v smislu manjše stigmatizacije in večjega občutka eksistenčne varnosti za vso družino. Te spremembe, npr. uvedba univerzalnega otroškega dodatka, bi seveda bile mogoče tudi izven uvedbe celovitega sistema UTD, bolje pa bilo, če bi bile uvedene kot del celovitega sistema UTD, kajti potem ni možno 'izigravanje' sistema.

³⁷Ukrepi države za zaposlovanje ter transferji in subvencije posameznikom in družinam, MDDSZ. Opomba: Subvencija za študentski bon v letu 2010/2011 bo 2,62.

³⁸Tudi dr. Nada Stropnikov (2001, str. 60–62, 65) je ob kritiki uveljavljenega sistema predlagala uvedbo univerzalnega otroškega dohodka, toda po nemškem vzoru v obliki zmanjšanja dohodnine.

V tem tekstu se zato predlaga UTD v enaki višini za vse otroke, kot tudi enako višino UTD za otroke in odrasle. Kljub temu pa se zdi dobra rešitev, da bi bila ena šestina UTD za otroke in mladino, vključene v formalno izobraževanje, izdana v obliki izobraževalnega vavčerja; več o tem v nadaljevanju.

4.3 Kakšna bi naj bila višina UTD?

Višina UTD je odvisna predvsem od tega, kaj se namerava z uvedbo UTD doseči: ali se želi ljudem zagotoviti eksistenčno varnost ali zmanjšati revščino ali spodbuditi vlaganje v izobraževanje ali spodbuditi podjetniško iniciativnost ali zmanjšati dohodkovno neenakost ali ustvariti družbo blaginje? Če se želi zagotoviti eksistenčno varnost, je potreben UTD v višini eksistenčnih stroškov. Če se želi zmanjšati revščina, je treba višino UTD vezati na 'prag revščine'.³⁹ Vsi drugi cilji zahtevajo dodatne predloge in razmisleke: npr. za zmanjšanje dohodkovne neenakosti mora biti na razpolago ustrezen davčni sistem itd.

O vprašanju, ali naj bi bil UTD vezan na eksistenčni minimum, Van Parijs (2004, str. 21) meni, da se »temeljni dohodek imenuje 'temeljni' zato, ker lahko človek vedno računa nanj, ker je materialni temelj, na katerem je mogoče graditi življenje. Z njim se lahko zakonito seštevata vsak drugi dohodek – v denarju ali v naravi, od dela ali varčevanja, od trga ali od države.« Ob tem omenja možnost, da bi lahko UTD začeli uvajati na ravni, ki je pod eksistenčnim minimumom, po drugi strani pa meni, da v definiciji UTD ni ničesar, kar bi ga povezovalo s pojmom 'osnovne potrebe', ampak »podpira najvišji možni dohodek te vrste« (prav tam).

Kljub temu razmisleku pa lahko ostanemo pri logičnem sklepu, da termin 'temeljni' implicitno sugerira, da mora ta dohodek zagotoviti vsaj kritje osnovnih eksistenčnih stroškov povprečnega posameznika (čeprav morda ni nujno, da ostane na tej ravni, sčasoma jo lahko tudi preseže), zato se zdi v tem trenutku (krize in trenutne kulturne paradigme) smiselno vztrajati predvsem pri cilju zagotavljanja minimalne eksistenčne varnosti - in imeti pri tem v mislih osnovne eksistenčne potrebe, kot je potreba po hrani in strehi nad glavo.⁴⁰

Kako določiti višino UTD na ravni zagotavljanja eksistenčnih potreb? Najbolj smiselna se seveda zdi ocena minimalnih življenjskih stroškov. Toda tudi to ni tako enostavno, ker imamo ljudje različne potrebe (npr. otroci, odrasli, starejši), ker živimo v različnih okoljih in ker imamo različne materialna in 'kulturna' izhodišča. V Sloveniji imamo kar nekaj različnih uradnih (državnih) ocen minimalnih življenjskih stroškov:

1. Denarna socialna pomoč (DSP), ki naj bi zagotavljala sredstva za preživetje posamezniku, ki si jih začasno ne more zagotoviti sam (zaradi okoliščin, na katere ne more vplivati), je bila 1. 7. 2008 za odraslo samsko osebo 221,70⁴¹ evra, za naslednjo odraslo osebo 115,19 evra, za otroka pa 66,51 evra. Trenutno (od 1. 7. 2010 dalje) je višina DSP za odraslo samsko osebo 229,52 evra, za naslednjo odraslo osebo je bil uporabljen količnik 0,7, tj. 160,66 evra; za otroka pa je bil uporabljen količnik 0,3, tj. 68,86 evra.

³⁹ V Sloveniji tako kot v EU velja koncept relativne revščine; prag tveganja revščine je opredeljen kot 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka v državi. Z uvedbo UTD, ki bi ga dobili vsi državljani, se zato število relativno revnih tako rekoč ne spremeni, spremeni se samo višina mediane. Gl. več v Malul et al: UBI: Theory and Practice in the Israeli Case, 2009, str.5. na <http://ideas.repec.org/a/bpj/bistud/v4y2009i1n4.html>.

⁴⁰ Druge temeljne potrebe, kot sta npr. zagotovljena osnovna zdravstvena oskrba za tiste, ki si je ne morejo plačati sami, in za otroke npr. potreba po izobraževanju s tem predlogom niso ukinjene.

⁴¹ Npr. 220 evrov na dan 1. 1. 2007 znaša 1. 1. 2010 ob upoštevanju inflacije 240 evrov.

2. V letu 2009 je bila po naročilu Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve⁴² opravljena raziskava IER o minimalnih življenjskih stroških, na osnovi katere naj bi MDDSZ določilo »trajne denarne socialne pomoči v višini 562,07 evra in začasne denarne socialne pomoči v višini 385,08 evra.« Pri tem so upoštevali prehrabni načrt – košarica za odraslega moškega, starega od 19 do 65 let, upoštevajoč nižji socialno-ekonomski status in zdravo uravnoteženo prehrano, je po cenah aprila 2009 znaša 119,95 evra.

Na ministrstvu so tudi zapisali, da bomo v »danih okoliščinah« (gospodarske in finančne krize) »pri višini v začetku izhajali iz 80 % izračunane vrednosti minimalnih življenjskih stroškov. Ob uveljavitvi nove socialne zakonodaje predvidoma v drugi polovici leta 2010 bo višina trajne denarne socialne pomoči tako znašala 449,66 evra, višina začasne denarne socialne pomoči pa 308,06 evra. V nadaljevanju pa bo naša obveza, da zagotovimo polno vrednost izračunanih minimalnih življenjskih stroškov« (prav tam).

3. V Predlogu zakona o socialno varstvenih prejemkih (ZSVP) in Predlogu zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev z dne 19. februarja 2010⁴³ je tako MDDSZ za leto 2011 obljubilo 288,82 evra začasne denarne socialne pomoči (DSP) in 450, 54 evra trajne DSP.

Na MDDSZ so v novici o rezultatih raziskave o minimalnih življenjskih stroških izpostavili tudi problem »stimulativnega razmerja med socialnimi transferji in minimalno plačo, ki spodbuja brezposelne k čim hitrejši ponovni zaposlitvi« in najavili, da »bo tako treba razmišljati tudi o spremembi minimalne plače«. »Postopen dvig minimalne plače bo namreč spodbudil tudi razvoj novih delovnih mest z visoko dodano vrednostjo in proces postopnega prestrukturiranja gospodarstva. Na tak način bomo lahko slovenskim delavcem v prihodnosti zagotovili dobro plačana delovna mesta v stimulativnem delovnem okolju.« Dobljeni izračun minimalnih življenjskih stroškov (562,07 evra) namreč »presega višino večine ključnih veljavnih transferjev: minimalna neto plača – 459,23 evra, povprečno denarno nadomestilo za brezposelnost – 431,17 evra neto, veljavni minimalni dohodek oziroma denarna socialna pomoč za prvo odraslo osebo – 226,80 evra, mejni znesek za varstveni dodatek – 436,98 evra.«

Kot je znano, so na osnovi te raziskave sindikati v letu 2009 res zahtevali in tudi dosegli povečanje minimalne plače: od 1. 3. 2010 znaša minimalna neto plača 562,07 evra⁴⁴. DSP je bila julija 2010 za prvo odraslo osebo 229,52 evra; mejni znesek za varstveni dodatek pa 444,40 evra.

Lahko se strinjamo, da je motiviranost za (formalno) plačano delo odvisno tudi glede na razmerje med plačo in socialnimi transferji; pa naj gre za DSP ali UTD. Za občutek družbene in medgeneracijske pravičnosti pa je pomembno tudi smiselno razmerje med pokojnino, plačo in socialnimi transferji (pa naj gre za DSP ali UTD).

Rus (1990) je predlagal, da bi naj UTD znašal 1/3 povprečne plače, po drugi strani pa se prav tako zdi pravično izhodišče⁴⁵, da bi morala biti minimalna plača vsaj enkrat višja od UTD. Ali povedano drugače, v tem tekstu so idealno tipska izhodišča za višino UTD v razmerju do dohodkov iz dela naslednja:

⁴² Novica MDDSZ o raziskavi IER o minimalnih življenjskih stroških v letu 2009. Dostopno na <http://www.mdds.gov.si/si/splosno/cns/novica/browse/4/article/1966/6165/db41e755bb/>.

⁴³ Informacija o predlogu Zakona o socialno varstvenih prejemkih in Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev Dostopno na <http://www.mdds.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1939/6323/9bea4d5407/?type=98>.

⁴⁴ Spremenjen Zakon o minimalni plači (Uradni list št. 13/10 z dne 22. 2. 2010) zagotavlja od 1. 3. 2010 minimalno plačo v višini (bruto) 734,15 evra, kar znaša 562 evrov neto. Dotlej je bila od 1. avgusta 2008 minimalna plača v bruto znesku 589,19 evra.

⁴⁵ Najmanjša nujna razlika med UTD in (neto) minimalnim dohodkom iz dela bi morala v Sloveniji pokrivati stroške obleke, malice in prevoznih stroškov. Seveda pa to ni edina smiselna razlika. Zdi se, da mora biti smiselna minimalna plača vsaj še toliko večja, da Nadaljevanje op. na nasl. str.

- a) Tisti, ki dela za minimalno plačo, bi ob koncu meseca moral imeti najmanj enkrat več, kot tisti, ki ne dela.
- b) Tisti, ki dela za povprečno plačo, bi naj imel ob koncu meseca najmanj trikrat več (3 UTD) kot tisti, ki ne dela.
- c) Minimalna javna pokojnina bi morala bila v višini 0,5 UTD. To pomeni, da ima upokojenec, ki je vse življenje plačeval prispevke od minimalne plače, vsaj 1,5 UTD.
- d) Tisti upokojenec, ki je vse življenje imel povprečno plačo in je od nje plačeval prispevke, bi moral imeti ob koncu meseca enkrat več kot tisti, ki ni nikoli delal.
- e) Upokojenec, ki je vseh 40 let plačeval najvišje možne prispevke, bi naj imel najmanj trikrat več kot tisti, ki ni nikoli delal (oz. enako povprečni plači).

Če npr. pogledamo raven dohodkov v letu 2010 v luči idealno tipskih izhodišč, bi moral biti UTD na sredini med 281,04 in 319 evri, tj. med polovico minimalne plače in tretjino povprečne plače (gl. Tabelo 3), kar bi bilo 300 evrov. V tej luči je sedanja denarna socialna pomoč prenzika. Predlog zakona (2010), ki je obljubil DSP v višini 288 evra, je v tem smislu ustrežnejši vsaj v razmerju do minimalne plače, ne pa še tudi v razmerju do povprečne plače.

Tabela 3: Primerjava različnih vrst (neto) dohodkov, maj/julij 2010

Prispevek skupnosti:	denarna socialna pomoč = 229, 52 evra ⁽¹⁾		
Plače:		minimalna plača= 562,07 evra	povprečna plača = 957 evra ⁽³⁾
Pokojnine:	minimalna pokojnina za 15 let zavarovalne dobe = 190,61 EUR ⁽²⁾	povprečna starostna pokojnina = 623,46 EUR ⁽²⁾	najvišja izplačana pokojnina = 2.145.08 evra ⁽²⁾

Viri: (1) MDDSZ, (2) ZPIZ, junij 2010, (3) SURS maj 2010, (4) Uradni list RS, št. 13/2010.

Tako kot vsak idealno tipski pristop pa ima tudi ta svoje praktične pomanjklivosti⁴⁶. Predvsem ta pristop ne upošteva dejstva, da je plača dohodek iz dela, kjer 'plačilo za delo' določajo trg in razmere v gospodarstvu, in da ni nujno, da se to odraža tudi v višini državno reguliranih dohodkov. 'Idealno tipska razmerja' tako ne morejo veljati, če so npr. zaradi razmer v gospodarstvu minimalne plače ali morda celo povprečne plače na ravni eksistenčnega minimuma. To se je npr. zgodilo v Sloveniji leta 2009, ko je bila minimalna plača manjša od 'uradno' izračunanega eksistenčnega minimuma (459,23 evra v primerjavi s 562,07 evra).

Obstajajo tudi druge možnosti večanja motivacije za delo. Npr. če trenutne razmere na trgu ne dovoljujejo zadovoljivo višjih plač od eksistenčnega minimuma, imajo delodajalci veliko možnosti, da z delavci sklenejo različne dogovore, ki jim bodo zagotavljali, da bodo – ko bodo razmere na trgu boljše – na boljšem kot tisti, ki ne delajo. Sem spadajo različni dogovori, ko gre za delitev dobička kot tudi različne možnosti solastništva ali soupravljanja delavcev.⁴⁷ Delavci se lahko odločijo, da bodo delali, kljub temu da v tem trenutku ne dobijo nič več kot tisti, ki so doma - zaradi zaslužkov (ali delitve dobička) v prihodnosti. Seveda pa so zato potrebne določene spremembe dosedanjih 'togih' sistemov organiziranja in mišljenja kot tudi učinkovita 'pravna država'.

zadovolji 'občutek pravičnosti' kot tudi dejanske razlike v načinu življenja zaposlenih od tistih, ki so doma: od organizacije skrbi za otroke do časa za regeneracijo itd.

⁴⁶ Če bi upoštevali idealno tipska izhodišča in izračun MDDSZ, da eksistenčni minimum znaša 560 evrov, bi morala biti minimalna plača 1.120 evrov neto, povprečna plača pa 1.680 neto. Prav tako idealno tipska izhodišča seveda ne upoštevajo obstoječih medgeneracijskih dogovorov, ki so rezultat drugačnih okoliščin in politik.

⁴⁷ Npr. Gl. več: Mondragonska zadruga na http://en.wikipedia.org/wiki/Mondragon_Corporation.

Vedno pa je potrebno upoštevati, da če ljudje s plačo, ki je pod eksistenčnim minimumom, ne morejo preživeti, velja to tudi za isti znesek pod drugim imenom. V letu 2009 se je v Sloveniji npr. kot problem prikazovalo razmerje med socialno pomočjo (in drugimi s tem povezanimi ugodnostmi) ter minimalno plačo, češ da ta socialni sistem ne motivira prehoda iz neaktivnost v aktivnost, ker je v določenih primerih na boljšem tisti, ki ni zaposlen, v primerjavi s tistim, ki je zaposlen. Tudi če je to res, je bila najpogostejša v javnosti slišana 'rešitev', da je zato potrebno omejiti socialno pomoč, čista neumnost: če človek ne more preživeti s plačo, ki je pod eksistenčnim minimumom, to še toliko bolj velja za pol manjšo socialno pomoč.

V tej luči je mogoče videti tudi obrazložitev MDDSZ za določitev višine začasne DSP v višini 288,81 evra namesto 358,08 evra (gl. Izračun minimalnih življenjskih stroškov Inštituta za ekonomska raziskovanja) zaradi »realno nizke minimalne in povprečne plače, motivacije za delo in stimulativnega razmerja med denarno socialno pomočjo in najnižjimi plačami oziroma med socialnim varstvom in trgom dela.« Tu je potrebno še enkrat poudariti, da prilagajanje višine minimalnih življenjskih stroškov 'trgu dela' ni sprejemljivo, če je denarna pomoč namenjena zagotavljanju preživetja: v tem smislu DSP ni in ne sme biti določena 'relativno' glede na trg dela, pač pa 'absolutno' glede na sredstva, potrebna za preživetje.

Razmišljanje o višini UTD so tako vodila načela, da mora biti UTD materialni temelj, na katerem je mogoče graditi življenje v smislu zagotavljanja eksistenčne varnosti, da sistem UTD ne sme poslabšati finančnega položaja najbolj ogroženih (zaželeno pa je, da bi izboljšal občutek socialne varnosti za večino uporabnikov slovenske socialne države), da bi naj UTD bil v nekem smiselnem razmerju do drugih vrst dohodka (z zavedanjem o vprašljivost tega pogoja, gl. zgoraj), na osnovi česar se predlaga UTD v višini 300 evrov na mesec.

4.4 Ali bi naj bil UTD izključno denarni prejemek ali ne?

Tako rekoč vsi zagovorniki uvedbe UTD podpirajo idejo denarnega prejemka, večina v obliki mesečnih (ne pa npr. letnih) prejemkov. Glede na veliko kompleksnost in nepredvidljivost sodobnega življenja pa med zagovorniki UTD velja tudi prepričanje, da so sistemi standardiziranih blagovnih pomoči neustrezni.⁴⁸

Kriterij enostavnosti distribucije prav tako govori v prid 'denarne' in ne blagovne organiziranosti redistribucije, saj se takoj pojavijo problem logistike, transporta, skladišč itd. Pri bonih, namenjenih določenemu spisku izdelkov, ti problemi do določene mere odpadejo. Boni so neke vrste srednja rešitev med blagovnim in denarnim prejemkom in so sprejemljiva rešitev za izredne razmere. Niso pa dobra dolgoročna rešitev, ker so za porabnike in proizvajalce preveč omejujoči.

Tukaj pa je še ideja vavčerjev. V okviru sistema UTD bi lahko uvedli tudi formalne izobraževalne oz. aktivacijske⁴⁹ vavčerje, ki bi bili izdani na ime posameznikov in bi jih lahko unovčili pri različnih 'izobraževalnih'

⁴⁸ Npr. problem neustreznih blagovnih pomoči s Karitasa ali RK glede na potrebe posameznih prejemnikov pomoči: litri olja ali kg praška in nič sadja ipd.

⁴⁹ Koncept vavčerja, še bolj pa koncept aktivacijskega vavčerja zasleduje definicijo meritornih dobrin, tj. dobrin, ki so v porabi zasebne, oskrba z njimi pa je v javnem interesu. Gre za dejavnosti, kjer je organizacija trga možna, a je povezana z negativnimi učinki na dostopnost vseh državljanov, zato se tu vključi država. »Mešane dobrine ali meritorne dobrine (J. E. Stiglitz, 1988; T. Stanovnik, 1998) (merit goods) so dobrine splošnega družbenega pomena, ki se zagotavljajo z organiziranim financiranjem ali javno oskrbo.« (Simoneti, Rino. Socialna država in javni interes, pridobljeno 18. 1. 2010 na: http://www.ds-rs.si/2MO/dejavnost/posveti/besedila_pos/JavnoDobro/pos19-11-02_Simoneti.htm.

ponudnikov⁵⁰ oz. različnimi izobraževalnimi organizacijami in institucijami. Namesto izplačila celotnega UTD v gotovini bi tisti, vključeni v formalno izobraževanje (v glavnem to velja za otroke in mladino), mesečni del univerzalnega temeljnega dohodka dobili v obliki formalno izobraževalnega vavčerja, npr. v višini 1/6 UTD;⁵¹ aktivacijski vavčer pa bi dobili vsi drugi (gl. Tabela 4).

Tabela 4: Razmerja med UTD v gotovini, formalnim izobraževanjem in neformalnim aktivacijskim vavčerm glede na status prejemnika.

	Gotovina	Formalni izobraževalni vavčer	Neformalni aktivacijski vavčer
bolnik v popolni oskrbi ⁵²	6/6		
otrok od 1-3 leta	6/6		
otrok nad 3 leta	5/6	1/6	
študent	5/6	1/6	
odrasel	5/6		1/6
zapornik	5/6		1/6

Npr. študent bi tako od 300 evrov dobil izplačanih 250 evrov in 50 evrov formalnega izobraževalnega vavčerja.⁵³ S formalnim izobraževalnim vavčerm bi se morda končno povečal vpliv udeležencev izobraževanja na kakovost izobraževanja. Udeleženci bi lahko z unovčevanjem vavčerm 'z nogami volili' med boljšimi in slabšimi izobraževalnimi institucijami.

Tabela 5: Hipotetične višine UTD v gotovini in vavčerm

UTD (v evrih) = 6/6	V denarju (5/6)	Vrednost aktivacijskega vavčerja (1/6)
240	200	40
300	250	50
360	300	60
420	350	70
480	400	80
540	450	90

⁵⁰ Ideja (izobraževalnih) vavčerm je ta, da se z 'vavčermi', tj. potrdilom o storitvi, ki jo plača država, uporabniki opolnomočijo, da 'izbirajo z nogami' med različnimi ponudniki storitev in tako s konkurenco med ustanovami večajo kakovost. V Sloveniji se že uporabljajo za različne storitve: npr. vavčer za tolmača (zveza DGNS), inovacijski vavčer, vavčer za izobraževanje odraslih, svetovalni vavčer (JAPTI) itd.

⁵¹ Otrok v vrtcu bi v primeru UTD v višini 300 evrov dobil izobraževalni vavčer v višini 50 evrov, 250 evrov/mesec pa bi bilo danih na razpolago staršem. Za večino prejemnikov otroških dodatkov bi to pomenilo zvečanje višine 'otroških dohodkov'. Ni pa mogoče vedeti, kaj bi to s stališča družin pomenilo, če se upošteva tudi subvencija za vrtec. Treba bi bilo vedeti, koliko starši zdaj plačujejo za šolo ali vrtec, in to pretehtati v luči novega sistema. Npr. pri vrtcih imamo zdaj več različnih oblik diskriminacij: diskriminacijo glede na plačo staršev, oprostitve plačila vrtca tistih, ki prejemajo socialno pomoč, brezplačen vrtec za drugega otroka. Tako je težko reči, kolikšno bi bilo plačilo staršev za vrtec, če bi bile te diskriminacije odpravljene, količina subvencij pa bi ostala enaka oz. razdeljena med vse enako.

⁵² S tem so mišljeni ljudje, ki svojih želja sploh ne morejo več izražati.

⁵³ To bi lahko bil način za 'nebolečo' uvedbo 'korekcijskih' šolnin na terciarni stopnji. Deloval bi naj približno v takem smislu, kot 'tiskani računi' pri zobozdravniku ali računi iz bolnice, ki 'korigirajo miselnost' pacienta, da so (zobo)zdravstvene storitve zastoj. Ta predlog ne pomeni tudi predloga za financiranje terciarnih izobraževalnih ustanov 'po glavi'- vsaj ne v celoti, pač pa delno. Zamišljen je kot neke vrste 'korektivni element' pri financiranju, ki naj te ustanove spomni, da je njihovo temeljno poslanstvo izobraževanje mladine. Za primerjavo: Education at Glance, OECD 2008, st. 279, Tabela: Estimated annual average tuition fees charged by tertiary-type A educational institutions for national students (academic year 2004/05) za javne institucije, npr. Avstrija 837 dolarjev (627 evrov). Francija 160 do 490 dolarjev (od 128 evrov do 394 evrov) (v ekvivalentih USD glede na PPPs). Tečaj evra je bil januarja 2005 1,2441 dolar/evro (vir: ECB).

V Tabeli 5 so predstavljene različne višine UTD: za primer zvišanja do ravni, ki presega uradni izračun minimalnih življenjskih stroškov, kot tudi za primer manjšega UTD.

4.5 Aktivacijski vavčer

Vsi drugi posamezniki (razen tistih, ki prejemajo formalni izobraževalni vavčer) pa bi dobili aktivacijski vavčer v mesečnem znesku 50 evrov, tj. 1/6 UTD, ki bi ga lahko uporabili v smislu aktivacije, osebne rasti, krepitve medgeneracijskih, sosedskih ali družbenih vezi, vseživljenjskega izobraževanja, formalnega izobraževanja itd.

Nekateri nasprotujejo ideji UTD z utemeljitvijo, da bi si država in družba z uvedbo UTD 'umili roke' glede posameznih skupin ljudi: da bi jim sicer dali UTD, po drugi strani pa bi jih prepustili samim sebi. Do neke mere to nevarnost 'onemogoča' prostovoljni aktivacijski vavčer UTD, ki 'prisili' ljudi k odkrivanju in večanju lastnih kompetenc – in vsaj nekoliko onemogoča popolno pasivnost.

V tem smislu spada aktivacijski vavčer v okvir koncepta 'merit goods', tj. dejavnosti, kjer ob ciljni transakciji obstaja tudi množica eksternih (zunanjih) pozitivnih učinkov. Do določene mere sledi ideji 'borze znanja', ki je v Sloveniji že uveljavljena, in ideji 'časovne banke', ki se v Sloveniji razvija v zadnjem času. Na določen način pa sledi tudi ideji o mikrokreditih nobelovca za mir Muhamada Junusa, le v nekoliko obrnjeni optiki, in sicer posameznika ne opolnomoča za proizvodnjo, pač pa za zadovoljevanje določenih potreb oz. potrošnjo 'izobraževalnih' (v najširšem pomenu) storitev in v končni fazi tudi za potrošnjo dobrin (ko 'učitelj' zaslužek porabi za dobrine).

Aktivacijski vavčer se lahko unovči tudi v okviru formalnih izobraževalnih institucij, toda po drugi strani je aktivacijski vavčer namenjen večanju sposobnosti za kakovostno življenje, skozi najrazličnejše dejavnosti. Toda po drugi strani bi lahko bil ponudnik 'aktivnosti' vsak posameznik z določenim znanjem, izkušnjo, idejo itd.⁵⁴ Vsak tak ponudnik bi to svojo aktivnost seveda imel prijavljeno na davčni upravi. Davčna uprava bi bila tudi kraj, kjer bi se aktivacijski vavčerji unovčili.

Dober primer je npr. dogovor med mlajšimi in starejšimi, ko imajo starejši ljudje vrtove in znanje, ne pa več fizične moči za obdelovanje, in mlajšim v zameno za fizično delo nudijo možnost učenja, oboji pa pridobijo v obliki pridelka in obliki medčloveških stikov. Na ta način ljudje pridobijo na fizični (fizično delo in zdrava hrana), intelektualni, čustveni in medčloveški ravni oziroma večajo svoj človeški, intelektualni in socialni kapital. Drugi primeri dejavnosti: učenje generacijskega sobivanja (npr. obiski dijaka pri upokojenki, vnuk pri babici), učenje dihanja, učenje smejanja, učenje sproščanja, učenje obrezovanja dreves, učenje skandinavske hoje, učenje košarke, učenje taroka, učenje tujega jezika, učenje popraviljanja vodovoda, učenje malih domačih popravil, učenje pleskanja, učenje pilatesa, učenje uporabe računalnika, učenje kuhanja itd.

Posamezni 'učenec' bi z namenom večanja svoje aktivnosti in večanja kakovosti življenja temu namenil najmanj 8-10 ur na mesec, tj. pribl. 2 do 2,5 ure na teden.

⁵⁴ Pri tem se postavlja vprašanje, ali bi bilo smiselno določiti nekatere omejitve npr. o največjem številu opravljenih ur. Npr., če je 50 evrov vreden izobraževalni vavčer namenjen za 10 ur izobraževanja po 5 evrov/uro za individualno obravnavo, ali bi se potem pri skupinskih dejavnostih delež prispevka sorazmerno zmanjšal?

Tako bi bila v sistem UTD vključena ideja 'prostovoljnega' dela kot tudi ideja aktivacijskega oz. izobraževalnega dejavnika. Veliko ljudi, tudi zagovornikov UTD namreč meni, da bi morali ljudje v zameno za UTD opravljati določeno prostovoljno delo. Toda kako to 'prostovoljno' delo organizirati, nadzorovati in meriti? Ob praktičnih premislekih se ideja 'državno organiziranega' prostovoljnega dela izkaže kot preostanek državne obsesije po nadzoru⁵⁵ in vodenju posameznikov.⁵⁶

Ideja prostovoljnega izobraževalnega vavčerja sicer doseže enak cilj brez potrebe po dodatni centralizirani administraciji: spodbuja prostovoljno dejavnost ljudi v skladu z njihovimi lastnimi sposobnostmi, potrebami in željami, in sicer v smeri večanja lastnih sposobnosti skozi proces učenja, podjetniške iniciativnosti in druženja, od česar imajo korist oni sami, drugi soudeleženci kot tudi družba v celoti.

Drži pa, da ideja aktivacijskega vavčerja ni nujen del predloga uvedbe UTD oziroma se vavčerje lahko vpelje naknadno, ker je to organizacijsko precej zahtevno, do takrat pa dobi vsak, ki ni vključen v formalno izobraževanje, 300 evrov gotovine, ostali pa 250 evrov.

⁵⁵ »Metaregister z več kot 30 dosegljivimi podatkovnimi viri, evidencami in registri državnih organov, služb, agencij, zavodov in bank« (Delo, 20. 2. 2010), bo služil pri odločanju o upravičenosti do 11 transferjev, ki so v pristojnosti MDDSZ.

⁵⁶ Žal se zdi, da gre v to smer tudi Zakon o socialnem podjetništvu, ki spominja na angleški Zakon o pomoči revnim, ki je začel veljati leta 1601, ki je imel namen zaposliti vse, ki nimajo svojih lastnih sredstev za preživljanje in si sami ne morejo najti dela. Zakon je predvideval te rešitve: zaposliti nezaposlene reveže, prisiliti revne, da si sami najdejo posel; poiskati posel za otroke nezaposlenih staršev, dajati podporo tistim delodajalcem, ki bi zaposlili nezaposlene reveže. Ustvarjali so 'domove dela' (gl. več Rus, 1990, str. 27). Danes (Mladina, 30. 7. 2010) ustvarjamo 'tovarne dela'. Gl. Zakon o socialnem podjetništvu in Leskovšek, Vesna (2010).

5 UTD IN SEDANJI SISTEM

Na podlagi soočenja načelnih izhodišč in argumentov se v tem tekstu predlaga uvedba UTD, ki bi ga prejel vsak državljan in stalni prebivalec, ki je v Sloveniji nepretrgano 10 let, v enotni višini 300 evrov, od tega 250 evrov gotovine in 50 evrov izobraževalnega/aktivacijskega vavčerja.

Kaj bi to pomenilo za sedANJI sistem socialne države? Kakšne bi bile spremembe na področju socialnih transferjev, socialnih zavarovanj, socialnih prispevkov, davčnega sistema? Kako bi to vplivalo na položaj različnih tipov družin? Kako se bo UTD financiral in kakšne posledice bi uvedba UTD pomenila za slovenske javne finance? Kakšne sprememb lahko še pričakujemo? Odgovori na ta vprašanja so podani v nadaljevanju.

5.1 Spremembe socialnih transferjev

Sistem UTD bi naj že spričo svojih načel (univerzalnosti, enotnosti, nepogojnosti) zagotovil poenostavitev socialne države predvsem tako, da UTD nadomesti določene obstoječe transferje.

1. V sedanjem sistemu je npr. MDDSZ v letu 2007 za 436.195 otrok, vključenih v formalno izobraževanje, namenilo 472.060 prejemkov (brez štipendij), kar je 'več kot en prejemek na otroka'. To dejstvo preobsežne in nepotrebne administracije deloma priznava že tudi država.

Tako je MDDSZ 19. 2. 2010 izdalo Informacijo o predlogu Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, kjer oznanja, da se bo po novem enotno 'procesiralo' enajst v zakonu urejenih pravic: 1. otroški dodatek, 2. DSP, 3. varstveni dodatek, 4. državne štipendije, 5. znižanje plačila za programe vrtcev, ki jih izvajajo javne službe, 6. subvencije za malice za učence in dijake, 7. subvencije za prevoz dijakov in študentov, 8. oprostitve plačil socialno varstvenih storitev in prispevka k plačilu sredstev, namenjenih za plačilo oziroma doplačilo pravic do družinskega pomočnika, 9. subvencije za najemnine, 10. pravici do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev za socialno ogrožene osebe, 11. plačila prispevka za zdravstveno zavarovanje.

Pri tem pa je potrebno poudariti, da MDDSZ načrtuje samo bolj 'enostavno procesiranje' teh 11 prejemkov skozi 'enotno vstopno točko', kar bo potrebo po odločanju in selekciji do določene mere sicer zmanjšalo, ne pa tudi odpravilo. Prav tako ostaja odprto vprašanje, koliko, če sploh, bo to prispevalo k manjšanju stroškov administriranja.

V primerjavi s tem predlogom je sistem UTD boljši, saj omogoča doseganje enakih ciljev enostavneje in ceneje, brez stranskih učinkov nepotrebne birokracije in stigmatizacije.

2. V sedanjem sistemu so brezposelni glede na trajanje zaposlitve upravičeni do denarnega nadomestila za brezposelne ter vključitve v različne vrste ukrepov Aktivne politike zaposlovanja. MDDSZ je leta 2007 za brezposelne namenilo 156.051.179 evrov, tj. 104.147.125 evrov za varstvo brezposelnih in 51.904.054 za aktivno politiko zaposlovanja (gl. Tabela 11).

Decembra 2007 je bilo na Zavodu za zaposlovanje prijavljenih 68.411 brezposelnih.⁵⁷ Povprečno 15.041 jih je prejelo denarno nadomestilo, 1.542 pa denarno pomoč. Delež teh prejemkov med vsemi prejemki brezposelnih znaša 23,2%⁵⁸. Tistih, ki so imeli status brezposelne osebe in so prejeli denarno socialno pomoč v povprečni vrednosti 204 evra, je bilo 30.756 (MDDSZ, SURS).

Od 68.411 registriranih brezposelnih jih je tako leta 2007 47.339 prejelo določen socialni transfer, za 21.072 prijavljenih brezposelnih pa se zdi, da ne prejema nobenega socialnega transferja z naslova brezposelnosti ali denarne socialne pomoči.

Oktober 2009 je bilo registrirano brezposelnih že 94.591 oseb.⁵⁹ Med njimi je denarno nadomestilo⁶⁰ prejelo 30.833 brezposelnih, ki so v povprečju prejeli 569,78 evra bruto, toda kar četrtina je prejela najnižje denarno nadomestilo, ki znaša 45,56 % minimalne plače in je oktobra 2009 znašalo 272,19 evra bruto.

Tanja Česen (junij 2010, Gospodarska gibanja, EIPF) je npr. v svoji analizi in oceni denarnega nadomestila za primer brezposelnosti v Sloveniji in EU podala kritično oceno sedanje ureditve v Sloveniji in priporočila olajšanje dostopnosti, podaljšanje prejemanja nadomestila kot tudi povišanje nadomestila izgube dohodka.

Sistem, namenjen brezposelnim, je zapleten, administrativno zahteven, selektiven in vprašljivo smisel, ko gre za zagotavljanje dohodka, ki bi naj zagotavljal existenco vsem, ki so izgubili zaposlitev. Prav tako lahko sklepamo, da bi bil sistem UTD za tričetrt brezposelnih dolgoročno ugodnejši kot sedanji sistem zavarovanja za primer brezposelnosti, glede na to, da v sedanjem sistemu samo ena tretjina brezposelnih prejema denarno nadomestilo, od teh pa četrtina manj kot 300 evrov.

3. Po drugi strani pa je država veliko denarja namenila za 'ohranitev delovnih mest'. »Do konca decembra 2009 je bilo na podlagi delnega subvencioniranja polnega delovnega časa z delodajalci sklenjenih že 842 pogodb v vrednosti 42.193.710 evrov za 64.807 delavcev, na podlagi Zakona o delnem povračilu nadomestila plače pa je Zavod z delodajalci sklenil 458 pogodb v vrednosti 69.719.212 evrov za delno povračilo nadomestila plač in 10.456.960 evrov za delno povračilo stroškov usposabljanja za skupaj 16.277 delavcev.«⁶¹ Če to seštejemo in domnevamo, da se kategorije ne podvajajo, je bilo v letu dni za 81.084 delavcev izplačanih 122.369.882 evrov, tj. 125,7 evra na mesec na delavca.

Glede na to, da obstaja teza, da vsi ti ukrepi samo navidezno rešujejo problem brezposelnosti oziroma da so 'prikrita' brezposelnost, ki samo zavira nujne spremembe v miselnosti in dejavnosti delodajalcev, ter ob tem, da je velika verjetnost, da bo ta 'prikrita' brezposelnost prešla v odkrito, ko bo konec ukrepov. Zato se zdi, da

⁵⁷ Statistika Zavoda za zaposlovanje o brezposelnih. Pridobljeno na 26. 2. 2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/Kazalci/GibanjeRegBP.htm>.

⁵⁸ Drugače pa je bilo leta 2007 iz naslova brezposelnosti izplačanih 25.643 prejemkov v višini 122.378.000 evrov (Kersnik 2008): preračunano na mesečno raven to znese približno 398 evrov na posameznika.

⁵⁹ Konec avgusta 2010 je bilo na Zavodu RS za zaposlovanje prijavljenih 99.032 brezposelnih oseb (ZRSZ).

⁶⁰ S spremembo Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki je začela veljati julija 2006, se denarna pomoč ne uvršča več med pravice iz zavarovanja za primer brezposelnosti. Skladno s prehodnimi določbami pa zavarovanci, ki so uveljavili pravico do denarne pomoči do uveljavitve novele zakona, zadržijo pravico v obsegu in trajanju v skladu s predpisi, veljavnimi do uveljavitve novele. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje: Mesečne informacije (november 2009, letnik 16, številka 11) na <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/MeseclneInformacije/2009/MI-2009.htm>.

⁶¹ Novica MDDSZ 20. 1. 2010. V letu dni od prvega protikriznega ukrepa je Zavod prejel skoraj tisoč vlog delodajalcev. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/NovinarskoSredisce/ObvestilaZaJavnost/2010/20-01-10.htm>.

bi bila dolgoročno boljša rešitev za delavce, delodajalce in državo, če bi ta sredstva uporabili v sistemu UTD, presekali status quo ter nehali odlašati s strukturnimi spremembami.⁶²

4. UTD bi tako nadomestil 16 socialnih transferjev iz sedanjega sistema, ki so (v glavnem) namenjeni varovanju eksistence posameznika: 1. nadomestilo za čas porodniškega dopusta; 2. nego in varstvo otroka, 3. očetovsko nadomestilo, 4. otroški dodatek, 5. starševski dodatek, 6. dodatek za veliko družino, 7. pomoč ob rojstvu otroka;⁶³ od prejemkov brezposelnih bi nadomestil: 8. denarno nadomestilo za primer brezposelnosti; od prejemkov 'revnih' pa: 9. denarna socialna pomoč (izredna denarna pomoč in trajna denarna pomoč pa bi morali biti smiselno prilagojeni); od upokojenskih prejemkov: 10. državna pokojnina, 11. varstveni dodatek; za otroke pa bi nadomestil še subvencijo za 12. znižano plačilo za vrtec, 13. subvencijo šolske prehrane in dijakov, 14. subvencije prevoza za dijake in študente; 15. subvencijo študentske prehrane, 16. republiške štipendije oz. štipendije, dodeljene na podlagi socialnega položaja.

Kot je že bilo omenjeno, bi otroci, vključeni v formalno izobraževanje, del UTD dobivali v obliki formalnega izobraževalnega vavčerja, ki se sedaj nakazuje direktno instituciji in bi nadomestilo tudi del plačevanja šol 'po glavi' ali 'pavšalu'; ta vavčer pa bi v določeni meri nadomestil tudi subvencijo za plačilo vrtca.

Višina dohodkov upokojencev se z uvedbo sistema UTD načeloma ne bi spremenila; pri prehodu v sistem UTD bi bila opravljena samo knjižna pretvorba dosedanjih dohodkov v sistem UTD. Razlika bi bila samo pri tistih upokojencih, ki imajo sedaj dohodke pod 300 evrov, tistim bi se dohodki zvečali do višine 300 evrov.

V sistemu UTD bi vsi brezposelni (brez izjem) iz javnih sredstev prejeli UTD in bi v tem smislu UTD nadomestil denarno nadomestilo za primer brezposelnosti, ki izhaja iz zavarovanja za primer brezposelnosti. Ob tem pa bi se dodatno uvedlo prostovoljno zavarovanje ravni dohodka (gl. poglavje 5.2 o socialnih zavarovanjih).

Ukrepi aktivne politike zaposlovanja bi v sistemu UTD načeloma sicer ostali. Potrebno pa bi jih bilo zelo natančno analizirati v smislu doseganja ciljev, zaradi katerih se izvajajo, in zanje namenjena sredstva podeljevati v obliki aktivacijskih ali formalno izobraževalnih vavčerjev, kar pomeni, da se ukrepi APZ ne bi več financirali preko MDDSZ na dosedanji način. Namesto tega bi z uvedbo izobraževalnih oz. aktivacijskih vavčerjev brezposelne spodbujali k izobraževanju in to v skladu z njihovimi osebnimi potrebami in zmožnostmi, ne pa glede na ponudbo izobraževanja, ki jih organizira Zavod za zaposlovanje,⁶⁴ kar bi (enako kot pri drugih oblikah izobraževanja) povečalo kakovost izobraževalnih programov tudi v okviru Aktivne politike zaposlovanja.

Sistem UTD je v primerjavi s sedanjim sistemom zagotavljanja eksistence enostaven za razumevanje, spričo svoje univerzalnosti enostaven za administriranje in zato cenejši, obenem pa ljudi ne bi diskriminiral in stigmatiziral.

⁶² Gre za razliko med prvimi, ki menijo, da je 'kriza' začasen problem, ki jo je treba prebroditi, potem pa bo sistem šel dalje po starem, in drugimi, ki menimo, da je kriza samo simptom globljih problemov moderne kapitalistične industrijske družbe in da je s prehodom v drugo paradigmo potrebno pričeti takoj. Dogodki zadnjih dveh let in trenutna situacija (september 2010) dajejo prav drugim.

⁶³ Teh 7 transferjev je namenjenih staršem in otrokom. Gl. več Kersnik, Maja. (2008). Denarni prejemki prebivalcev v javnem financiranju Slovenije (2005, 2006 in 2007). Delovni zvezek. Ljubljana: UMAR.

⁶⁴ Na to so opozorili tudi v Ekonomskih izzivih (2010, str. 88), in sicer, da se je »obseg izvajanja programov APZ v letu 2009 povečal, številne pomanjkljivosti pa so se ohranile« in da bi morali »posebno pozornost nameniti presoji ustreznosti vsebin izobraževanja in usposabljanja z vidika zagotavljanja relevantnih znanj za trg dela«.

5.2 Spremembe socialnih zavarovanj

Skupna višina socialnih prispevkov se v sistemu UTD ne bi spremenila. Bi pa v okviru socialnih zavarovanj UTD nadomestil zavarovanja, ki zagotavljajo osnovno eksistenco: zavarovanje za primer brezposelnosti, ki smo ga že omenili, in zavarovanje za primer starševstva, ekvivalent teh dveh prispevkov pa bi se zbiral v proračunu za financiranje UTD.

Na tem mestu se postavlja vprašanje, koliko bi bil sistem UTD boljši od zavarovanja za primer starševstva. Brez natančnejših podatkov je to težko ocenjevati. Toda pomembno se zdi opozoriti na dejstvo, da iz naslova zavarovanja za primer starševstva starši prejemajo dohodek približno eno leto, UTD pa je zagotovljen 'doživljenjsko'. V tej luči se vsekakor zdi, da bi bil sistem UTD dolgoročno in v celoti gledano boljši za večino (potencialni) staršev kot sedanji sistem.

Za razliko od sedanjega sistema, sistem UTD ne bi dopuščal izjem. Npr. v primeru brezposelnosti iz skupne (javne) blagajne nihče ne bi prejemal več kot UTD – tudi poslanci ne. Socialni prispevki bi morali biti enotno plačani za vsako enoto plačanega dela in za čisto vsakega državljan ali prebivalca RS enako: kmeta, samozaposlenega, honorarno zaposlenega, prostovoljca ipd. To bi veljalo za vse, tudi npr. za otroke prostovoljce, ki bi tako pričeli spoznavati sistem, v katerem živijo, obenem pa bi tudi oni po svojih močeh prispevali k skupni družbeni blaginji.

Tabela 6: Socialni prispevki v sistemu UTD in sedanjem sistemu

	UTD sistem		SEDANJI sistem	
	Zaposlen	Delodajalec	Zaposlen	Delodajalec
'Za UTD' v proračun	0,24 %	0,16 %	/	/
Zavarovanje za brezposelnost	/	/	0,14 %	0,06 %
Zavarovanje za starševstvo	/	/	0,10 %	0,10 %
Obvezno zdravstveno zavarovanje (ZZSZ)	6,36 %	6,56 %	6,36 %	6,56 %
Obvezno invalidsko in pokojninsko zavarovanje (ZPIZ)	15,5 %	8,85 % (+ poklicna invalidnost 0,53 %)	15,5 %	8,85 % (+ poklicna invalidnost 0,53 %)
Obvezni prispevki SKUPAJ	22,1 %	16,1 %	22,1 %	16,1 %

Država torej prevzame funkcijo zavarovanja eksistenčne varnosti, drugi del funkcije dosedanjega zavarovanja za primer brezposelnosti, tj. varovanje nivoja dohodka, pa bi bil zajet v drugih privatnih obveznih in prostovoljnih zavarovanjih ter različnih shemah varčevanja, ki bi jih uvedli na novo.

To novo zavarovanje bi bilo v primerjavi s sedanjim obveznim zavarovanjem prostovoljno, lahko pa bi bilo tudi bolj individualizirano. To zavarovanje bi naj zagotavljalo, da bi imel posameznik določen čas (npr. največ 2 leti) zavarovanih 30 % preteklega dohodka (oziroma do zgornje meje dovoljene zadolženosti v RS). V ta sistem bi bila lahko vključena tudi možnost 'sabatnega leta', da bi se posameznik lahko vključil v kakšno obliko leto dni trajajočega izobraževanja, v tem času pa bi imel zavarovan minimalno raven dohodka, da npr. nima v tem letu težav z odplačevanjem kredita. (V primeru nezaposlenosti je potrebno v letu dni najti drug način za reševanje dolgoročnih obveznosti). Če se vplačilo nikoli ne uporabi, bi ga zavarovanec morda lahko uporabil tako, da se upokoji nekoliko prej, ali pa bi bila dana možnost, da po 15 letih zavarovanja, če zavarovanja ni nikoli izkoristil, zavarovanje preneha plačevati, zavarovan pa je še naprej.

Sicer pa v Sloveniji že lahko vidimo praktične rešitve tega problema. V zadnjem času se je na trgu že razvilo 'zavarovanje za primer brezposelnosti', pri katerem zavarovalnica zavarovancem izplačuje mesečno nadomestilo ali jim določen čas plačuje mesečne obroke za kredit. Pogoji pa so: posameznik mora biti

zaposlen za nedoločen čas (vsaj pol leta ali vsaj eno leto), zavarovati se mora za šest mesecev ali eno leto vnaprej (varovalka proti goljufijam), zavarovanje pa se lahko izplačuje od 6 do 24 mesecev brezposelnosti. Primer: tridesetletni moški, ki zavarovanje sklepa za eno leto s samodejnim podaljševanjem, si s plačilom 15,98 evra na mesec zagotovi mesečno nadomestilo 500 evrov za do 6 mesecev (Žurnal, 19. 1. 2010, str. 2–3).

5.3 Spremembe davčnega sistema

Tabela 7: Primerjava obdavčitev dohodnine v sedanjem sistemu (za leto 2010) in sistemu UTD

	SEDANJI SISTEM (leto 2010) v evrih mesečno		UTD SISTEM
dohodnina	progresivna lestvica (16 %, 27 %, 41 %)		se prilagodi ⁽¹⁾
splošna olajšava	258 evrov		SE UKINE
dodatna splošna olajšava ⁽²⁾	175 evrov in	za plače pod 725 bruto	se prilagodi
dodatna splošna olajšava ⁽²⁾	87 evrov	za plače pod 838 evrov	se prilagodi
osebna olajšava za invalida s 100% okvaro	1.381 evrov		ostane enako
po dopolnjenem 65 letu starosti	111 evrov		SE UKINE
posebna osebna olajšava za rezidenta, ki ima status dijaka ali študenta:	258 evrov		SE UKINE
posebna olajšava za otroke	191 evrov	za prvega otroka	SE UKINE
	207 evrov	za drugega otroka	SE UKINE
	346 evro	za tretjega otroka	SE UKINE
	484 evrov	za četrtega otroka	SE UKINE
	622 evrov	za petega otroka	SE UKINE
	329 evrov	za vsakega nadaljnjega	SE UKINE
posebna olajšava za vsakega drugega vzdrževanega družinskega člana	119 evrov		SE UKINE
olajšava za pokojninsko varčevanje ⁽³⁾	do 2.604,54 evrov letno.		ostane enako

Vir: Pravilnik o določitvi olajšav in lestvice za odmero dohodnine za leto 2010. Ur. list RS št. 104/2009. Opombe: (1) Izračun progresivnosti davčne stopnje, ki bi zagotovila davčno finančno nevtralnost spremembe sistema, je odvisen od preračuna Ministrstva za finance. (2) Dodatni splošni olajšavi bi se ukinili v primeru, da bi država bila sposobna plačevati UTD v višini minimalnih življenjskih stroškov, kar je npr. leta 2009 znašalo npr. 562 evrov. (3) Olajšava za pokojninsko varčevanje bi lahko bila redefinirana v olajšavo za naložbe v prihodnost.⁶⁵

Davčni sistem bi bil ob uvedbi sistema UTD prav tako poenostavljen (gl. Tabela 7): ukinjene bi bile olajšave za otroke, za vzdrževane člane, za starejše od 65 let, olajšavo za tiste z dijaškim ali študentskim statusom in

⁶⁵ Olajšavo za pokojninsko varčevanje bi bilo smiselno spremeniti v olajšavo za naložbo v prihodnost, ker bi bile ob pokojninskem zavarovanju in varčevanju vključene tudi naložbe v ekologijo, razvoj novega izdelka, s.p., naložbe, ki spodbujajo varčevanje z energijo, morda bi sem spadalo tudi reševanje stanovanjskega vprašanja ipd. Ta olajšava bi bila lahko višja, kot je sedanja olajšava za pokojninsko varčevanje, v smislu, da gre za spodbujanje dolgoročnih naložb, ki se bodo v prihodnosti povrnile v manjših proračunskih stroških. Država si s to olajšavo lahko oz. mora pustiti možnost vplivanja na 'davčno' obnašanja državljanov.

splošna olajšava: njihovo vlogo prevzame UTD, ki je neobdavčen. Ukinjene olajšave pa predstavljajo del virov za izplačevanje UTD.

5.4 Sprememba dohodka različnih tipov družin v sedanjem sistemu in sistemu UTD

Pri presoji smiselnost uvedbe novega sistema je potrebno primerjati posledice za življenje ljudi v enem ali drugem sistemu. Orientacijsko bomo zato v sedanjem sistemu in sistemu UTD primerjali družine dveh odraslih in dveh šoloobveznih otrok, in sicer primere, kjer sta oba starša nezaposlena, kjer je en starš nezaposlen in drugi na MP (minimalni neto plači), kjer sta oba starša na MP, kjer je en starš nezaposlen in drugi na PP (povprečni neto plači) ter primer družine, kjer sta oba starša na PP.

V sedanjem sistemu država za otroke zaposlenih staršev nameni najmanj 191 evrov v obliki davčne olajšave za prvega otroka in vse do 622 evrov davčnih olajšav za petega otroka (gl. Tabela 2). Večina otrok tudi dobi otroški dodatek, ki pa so v razponu od največ 137 evrov do najmanj 20 evrov (gl. Tabela 1).

Po drugi strani pa nameni država v sedanjem sistemu za šoloobvezne otroke iz socialno ogroženih družin, npr. dveh nezaposlenih staršev največ 206 evrov (za tretjega otroka) plus subvencije za malico in prevoz (gl. Tabela 1, 2 in 8).

V sistemu UTD bi vsak otrok, vključen v formalno izobraževanje, prejemal 250 evrov gotovine (50 evrov v obliki formalno izobraževalnega vavčerja se unovči v izobraževalni instituciji), odrasla pa 300 evrov, tj. 250 evrov gotovine in 50 evrov aktivacijskega vavčerja.

Družina dveh nezaposlenih odraslih in dveh šolajočih se otrok bi v sistemu UTD prejela 1.000 evrov gotovine in 200 evrov v vavčerjih v primerjavi s sedanjimi 831 evri gotovine (gl. Tabela 8).

Opozoriti velja tudi, da bi bili prejemki dela prebivalstva (npr. nekateri zaposleni brez otrok) nižji, saj bi zaradi ukinitve splošne davčne olajšave prejemali nižjo neto plačo (v letu 2009 za približno 69 evrov na mesec pri bruto plači 1450 evrov, gl. Tabela 8).

Orientacijska primerjava sistemov kaže, da so v sistemu UTD na splošno na boljšem tisti, ki so najbolj ogroženi (nezaposleni), med temi še posebej družine nezaposlenih staršev z otroki (ker se znesek UTD s številom otrok ne spreminja), če upoštevamo uporabljene primere družin v tabeli. Pri drugačnih družinah z otroki, kot so predstavljene v Tabeli 8, lahko pride do drugačnih učinkov, če prejemajo katero od drugih pravic, ki bi se nadomestila z UTD (npr. državna subvencija plačila za vrtce, republiška štipendija ipd.).

Tako bi bilo v nadaljevanju nujno primerjati položaj družin z vrtčevskimi otroki v obeh sistemih, vendar v tej fazi to ni smiselno niti možno (cene vrtcev se razlikujejo od občine do občine, treba je upoštevati premoženjski status kot tudi število otrok iz iste družine v vrtcu, gl. tudi opombo 50).

Primerjave družin s študenti v tej fazi prav tako ni smiselno opravljati, ker bi v sistemu UTD prišlo do bistvene spremembe štipendijske politike, in sicer v smislu, da štipendija postane izključno mehanizem izobraževalne politike, ne pa več tudi socialne politike. Tako bi bile štipendije po višini bolj diferencirane kot sedaj glede na uspešnost in/ali potrebe po kadrih. To pomeni, da v sistemu UTD nekateri, ki sedaj štipendijo prejemajo,

štipendije več ne bi prejeli, za nekatere bi ostalo enako, nekateri pa bi prejeli večjo⁶⁶. Pri tem se ne sme pozabiti, da otrok vedno prejema UTD, pa če ima štipendijo ali ne. In obratno, štipendijo lahko prejema ne glede na UTD, ker štipendija služi izobraževalnim ciljem in ne nadomešča dohodka, tj. to ni več štipendija, ki jo študent dobi zaradi svojega socialnega položaja.

Tabela 8: Orientacijska primerjava sedanjega sistema (socialnih transferji od 1. 7. 2010 in davčnega sistema iz leta 2009) s sistemom UTD za družino dveh odraslih in dveh šoloobveznih otrok in njihovih (neto) dohodkov

Sedanji sistem (1. 7. 2010)	2x Nezaposlen	Nezaposlen +MP	2x MP	Nezaposlen + PP	2x PP
prvi odrasel	230	562	562	957 ⁽¹⁾	957 ⁽¹⁾
drugi odrasel	161	0	562	0	957 ⁽¹⁾
odrasli skupaj	390	562	1.124	957	1.913
dohodek na člana v % od povprečne plače		15	29	25	50
dohodek na člana družine		141	281	239	478
otrok DSP	69				
otrok DSP	69				
prvi otrok OD	114	114	74	98	30
drugi otrok OD	126	126	83	108	38
subvencija za malico in kosilo za materialno ogrožene	66	66	66	66	
subvencija za malico in kosilo za materialno ogrožene	66	66	66	66	
davčna olajšava prvi otrok*		28	28	46	46
davčna olajšava drugi otrok*		30	30	30	30
otroci skupaj	441	430	348	414	145
družina skupaj	900	992	1.472	1.370	2.058
UTD sistem	Nezaposlen	Nezaposlen +MP	2x MP	Nezaposlen + PP	2x PP
prvi odrasel	300	562 ⁽²⁾	562 ⁽²⁾	888 ⁽³⁾	888 ⁽³⁾
drugi odrasel	300	300	562 ⁽²⁾	300	888 ⁽³⁾
odrasli skupaj	600	862	1.124	1.188	1.775
prvi otrok	250	250	250	250	250
drugi otrok	250	250	250	250	250
otroci skupaj	500	500	500	500	500
družina skupaj	1.100	1.362	1.624	1.688	2.275
razlika med sistemom UTD in sedanjim sistemom	200	370	152	317	217

Vir: MDDSZ, SURS (maj 2010). Opombe: 1) Upoštevana je bruto plača 1.450, tj. neto 957 evrov, brez olajšav za otroke. 2) Minimalna plača se ne zniža, ker se sistem dodatne splošne olajšave prilagodi tako, da neto minimalna plača ostane enaka, tj. na ravni minimalnih življenjskih stroškov. 3) V sistemu UTD se upošteva, da je PP (bruto 1.450 evrov) v sistemu UTD za 69 evrov nižja kot v sedanjem sistemu, ker smo pri izračunu upoštevali ukinitve splošne davčne olajšave (233 evrov na mesec v sistemu iz leta 2009) in lestvico za odmero dohodnine iz leta 2009. V tem znesku neto PP je zajet tudi UTD. 4) Pri izračunih smo si pomagali s programom za izračun plač http://www.src.si/storitve/opla/izracunrezultat_new.asp.

⁶⁶ Zgrešenost sedanje izobraževalne (lizbonske) strategije s prekomernim spodbujanjem vprašljivo kvalitetnega univerzitetnega študija v Sloveniji še ni bila dovolj elaborirana.

Za bolj natančno oceno posledic pa je nujno uporabiti mikrosimulacijske modele in opraviti natančne analize posledic uvedbe UTD na dohodkovni položaj posameznikov in posameznih tipov družin. Nujne pa so tudi še druge primerjave posledic, med drugim vpliv uvedbe UTD na javnofinančni sistem.

5.5 Vpliv uvedbe UTD na javnofinančni sistem in viri financiranja

Večinoma zagovorniki UTD po svetu predlagajo financiranje UTD iz državnega proračuna, kot vire financiranja pa predlagajo: Tobinov davek⁶⁷, ekološke davke, družbene rente (davki na osnovi skupnih naravnih virov), informacijske davke (angl. byte tax) ipd⁶⁸.

V tem tekstu se prav tako predlaga financiranje iz proračuna, vendar pa za razliko od predlogov, ki gradijo na še neobstojećih virih financiranja, temelji ta predlog na sedaj veljavnem⁶⁹ načinu financiranja eksistenčne varnosti, ki pa bi bil rahlo poenostavljen. V sistemu UTD bi se v proračunu združila sredstva iz sistema socialnih zavarovanj (ekvivalent zavarovanj za brezposelnost in starševstvo), davčna sredstva, ki se preko MDDSZ namenjajo financiranju eksistenčne varnosti, in dodatne davčne prilive, ki bi nastali z ukinitvijo olajšav. Na podlagi združitve teh virov bi se UTD v celoti financiral iz proračuna.

UTD bi naj prejeli 'vsi' prebivalci oziroma državljani Slovenije. Potrebna sredstva za financiranje UTD je zato lahko izračunati (gl. Tabela 9): število prebivalcev x 12 mesecev x UTD. V letu 2008⁷⁰ bi tako za vse prebivalce potrebovali skoraj 7 milijard evrov, od tega za zaposlene približno tri milijardne, za upokojene približno dve milijardi in za vse druge nekaj več kot dve milijardi.

Za otroke, vključene v formalno izobraževanje, bi za njihov izobraževalni vavčer, tj. 242.589.200 evrov v letu 2008, prerezporedili sredstva iz ministrstev za šolstvo, iz katerih se financirajo izobraževalne ustanove, ki jih obiskujejo udeleženci izobraževanja. V sistemu UTD bi ta denar udeleženci izobraževanja sami namenili ustanovi, na kateri se izobražujejo. Od kod pa bi dobili ostala sredstva za UTD? Od tega odgovora je namreč odvisna ocena javnofinančnih posledic uvedbe UTD. Ali povedano drugače, ocena finančnih posledic z javno finančnega vidika ni možna, dokler ni jasen način financiranja UTD.

'Drugi' (otroci in brezposelni) bi UTD prejeli preko DURS-a na osnovi osebne davčne številke, ki jo dobil vsak posameznik ob rojstvu oz. vključiti v naš davčni sistem.⁷¹

⁶⁷ Nobelov nagrajenec, ameriški ekonomist James Tobin je predlagal obremenitev vseh mednarodnih deviznih "špekulativnih" transakcij s plačilom, ki naj bi znašal od 0,10 do 0,25 % vrednosti transakcije, s čimer naj bi se zmanjšalo nihanje deviznih tečajev. Gl. tudi mnenje nobelovca Paula Krugmana o Tobinovem davku. Dostopno na http://www.nytimes.com/2009/11/27/opinion/27krugman.html?_r=2.

⁶⁸ Gl. več BIEN, zgodovina in osnovna dejstva o temeljnem dohodku: Thomas Paine (1796), Raymond Crotty (1987), Marc Davidson (1995), James Robertson (1999), Bresson (1999) ali Soete & Kamp (1996).

⁶⁹ Kar pa seveda ne zanika potrebe po izboljšanju sedanjih virov financiranja proračuna v smislu širjenja osnove za prispevke, ki bi hkrati odpravila nekatere nekonzistentnosti obstoječega sistema prispevkov za socialno varnost, uvedbo dodatnega dohodninskega razreda ter dvig cedularne obdavčitve kapitala (Ekonomski izzivi, 2010, str. 29., cf. IER, 2010), nepremičninski davek, okoljske davke, zmanjšanje sive ekonomije, zmanjšanje davčnih utaj ipd.

⁷⁰ Kot ekvivalent vrednosti UTD v višini 300 evrov iz leta 2010 znaša ob upoštevanju inflacije UTD 280 evrov v letu 2008.

⁷¹ Otroci so v sedanjem sistemu dobili svojo davčno številko ob svoji prvi transakciji, od katere je bilo treba plačati davek, npr. ob prejemu občinske donacije ob rojstvu. To bi bilo sedaj poenoteno, davčno številko bi dobili ob rojstvu, tako kot sedaj EMŠO. V nekaterih državah je npr. davčna številka ali pa številka socialnega zavarovanja tista, ki jo državljani štejejo kot legitimno v smislu nadzora države nad davkoplachevalci oz. državljani, nadzor z EMŠO pa vidijo že kot preveliko poseganje države v zasebnost posameznika.

Z namenom enostavnega prikaza uvedbe UTD na javnofinancijski sistem je prebivalstvo strukturirano (gl. Tabela 9) v treh glavnih kategorijah: zaposleni in upokojenci, ki si bodo 'sami' financirali UTD (del dohodka v višini UTD, tj. glavarina jim bo prenakazana preko DURS-a), ter 'drugi,' za katere mora sredstva za UTD zagotoviti skupnost, tj. iz javnofinančnih virov.

Tabela 9: Poenostavljena statusna struktura prebivalstva in potrebna sredstva za UTD (2008)

	Prebivalstvo	Sredstva za UTD (prebivalstvo x UTD* x 12)
SKUPAJ	2.032.362	6.828.736.320
zaposleni	879.257	2.954.303.520
upokojeni	551.258	1.852.226.880
'drugi' (A + A' + B):	601.847	2.022.205.920
<i>A - 5/6 UTD za otroke vključene v formalno izobraževanje</i>	433.195	1.212.946.000
<i>A' - 1/6 UTD za izobraževalni vavčer iz sredstev ministrstva za šolstvo</i>		242.589.200
<i>B – brezposelni in otroci, ki niso vključeni v formalno izobraževanje</i>	168.652	566.670.720

Viri: SURS, ZPIZ, lastni preračun. Opomba: B) brezposelni in otroci, ki niso vključeni v formalno izobraževanje = prebivalstvo skupaj - (zaposleni + upokojeni + otroci, vključeni v formalno izobraževanje); * UTD v višini 300 evrov leta 2010 z upoštevanjem inflacije znaša 280 evrov v letu 2008.

Za zaposlene in upokojence bi bila namreč na novo vpeljana glavarina. Zaposleni in upokojeni bi si 'sami' financirali UTD v višini 300 evrov (kar bi naj načeloma⁷² plače in pokojnine omogočale), tako da bi od svojih dohodkov prenakazali glavarino v višini UTD DURS-u, ta pa bi jim sredstva v višini UTD nakazoval na njihov transakcijski račun. Kaj bi se s tem spremenilo oziroma kaj bi s tem prenakazovanjem denarja pridobili? Bistveno je dejstvo, da mora DURS nakazati UTD upravičencu na določen dan v mesecu, tudi če delodajalec tega dela dohodka DURS-u ne prenakazuje pravočasno ali v celoti! DURS mora v skladu s svojimi pravili poskrbeti za izterjavo. Naj gre za trenutni problem neizplačevanja plač in plačilne nediscipline ali za projektno delo umetnikov ali delno in začasno zaposlene, ki bodo predstavljali glavnino zaposlenih v postindustrijski družbi, deluje sistem UTD kot dodatna eksistenčna varovalka. Seveda je ta dodatna eksistenčna varovalka pomembna predvsem za (prekerno) zaposlene; za tiste, ki imajo varno zaposlitev, pa ne pomeni nobene spremembe.

Na tem mestu je smiselno poudariti, da se višina skupnega dohodka ob uvedbi sistema UTD za posameznika ne bi razlikovala od sedanje višine dohodka (razen za učinek ukinitve splošne davčne olajšave). Gre samo za drug preračun oz. drugačen prikaz finančnih tokov: podobno kot se sedaj na plačilnem listku v primeru bolniške odsotnosti vidi izplačilo 'bolniške blagajne' zraven plače, tako bi se v sistemu UTD na bančnem računu videlo nakazilo UTD, zraven pa še (sorazmerno znižana) plača ali pokojnina na pokojninskem odrezku.

Redno plačani zaposleni in upokojenci ob koncu meseca zaradi UTD ne bi imeli več denarja v denarnici kot v primeru dosedanjih izplačil, prav tako pa se zaradi njih javna poraba ne bo spremenila, kajti v sistemu UTD država za zaposlene preko DURS-a izplača del plače v višini UTD samo za 'za vsak primer', če slučajno plača

⁷² Tistih, ki delajo manj kot 8 ur, je bilo 50.460 v letu 2008. Ocenjujemo pa, da je izjemno malo zaposlenih, ki ne dosegajo 300 evrov dohodka, saj celo v primeru, da zaposleni dela 4 ure samo za minimalno plačo, prejme neto znesek 299,08 evra. V primeru upokojencev, ki ne dosegajo ravnih dohodka 300 evrov, pa je potrebno sredstva za njihov UTD dodatno zagotoviti iz proračuna.

ni bila izplačana pravočasno ali v zadostni višini, vendar si kasneje to država 'obračuna' in poskrbi za izterjavo v skladu s svojimi pravili. Izplačan UTD in DURS-u nakazana glavarina v višini UTD se namreč upošteva pri letnem obračunu dohodnine.

V bistvu gre samo za obrnjeno različico negativne dohodnine: tam posamezniku najprej odtegnejo dohodnino, ob letnem obračunu dohodnine pa mu vrnejo 'preveč' odtegnjene dohodnine (npr. glede na oceno eksistenčnega minimuma). Toda sistem negativne dohodnine ima napako, da ne pomaga ljudem, ki nimajo dohodka; njim namreč ne moreš nič vzeti, da bi jim potem vrnil. Sistem UTD je ravno obraten, vsakemu nakaže UTD, jemati pa začne tam, kjer dohodki presegajo nivo UTD.

Povezanost teh dveh sistemov: izplačevanje državlanskega dohodka in pobiranja davkov – kot dve strani enega kovanca – bi bilo sočasno vodeno preko osebne davčne številke in z njo povezanega transakcijskega bančnega računa. Vsak upravičenec bi bil tako davkoplavevalec kot tudi neposredni prejemnik UTD iz davčnega proračuna – kar bi lahko povečalo davčno disciplino, kot tudi zavzetost državljanov, da bdijo nad pravičnostjo davčnega sistema. Predpostavlja se, da ljudje ne bodo več 'pljuvali v lastno skledo' z davčno nedisciplino in da tega ne bodo pustili več delati tudi drugim, če bodo vedeli, da si z davčno vestnostjo lahko UTD zvišajo.

Tako se zdi tudi smiselno predlagati načelo, ki bi ljudi v še večji meri spodbujalo k davčni disciplini, npr. tako, da se določi neki (izhodiščni) delež BDP za UTD, ki velja tudi za primer rasti BDP. Npr. če bi v letu 2010 za izplačevanje UTD potrebovali šestino (16,6 %) BDP,⁷³ bi, zato da bi 'nagradili' vestnost davkoplavevalcev,⁷⁴ pri tem kriteriju vztrajali tudi, če bi se BDP povečal za npr. eno desetino: v tem primeru bi tudi vsi upravičenci dobili za eno desetino večji UTD. V sistemu UTD bi torej moral obstajati mehanizem valorizacije, ki bi ne samo ohranjal vrednost UTD, pač pa UTD usklajeval z vsakoletno rastjo BDP – da bi bili vsi prebivalci deležni rasti družbenega bogastva. V tem primeru ostane odprta tudi možnost, da UTD kdaj preseže vezanosti na eksistenčni minimum in postane samo podlaga za svobodno odločitev o tem, kako živeti. Ob padcu BDP pa je treba opozoriti, da UTD ni mogoče nižati pod eksistenčni minimum, saj UTD izhaja iz premise, da je prva prioriteta človeške skupnosti skrb za preživetje njenih članov.

Marko Kranjec⁷⁵ je v analizi možnih učinkov poenostavitve davčnega sistema ocenil, da se zaradi odprave številnih izjem in preferencialnega priznavanja davčnih osnov zelo verjetno znižajo stroški izpolnjevanja davčnih obveznosti (angl. compliance costs), ki jih imajo zavezanci, tj. stroški računovodstva, informacijskih sistemov, dokumentacije, izpolnjevanja obrazcev, poročanja, in sicer da so ti stroški lahko tudi do petkrat višji kot neposredni stroški administracije /.../ morda tudi do 2 % BDP. Tudi to je potrebno upoštevati pri ocenjevanju pozitivnih učinkov UTD, še posebej, ker v sistemu UTD ne bi poenostavili samo davčnega sistema, pač pa tudi sistem socialnih prejemkov.

⁷³ Za primerjavo: leta 2007 je bilo za vse socialne prejemke porabljenih 14,3 % BDP. Potrebno bi bilo poiskati optimalen delež BDP, namenjenega UTD. Gl. npr. Murn, Ana (2009) Analiza strukture javnofinančnih izdatkov: »družbena korist od povečevanja javne porabe izgine, ko ta preseže optimalno raven, ki naj bi bila okoli 35 % BDP« » cf. Tanzi in Schuknecht, 2005, str. 7.

⁷⁴ Če bi vsi udeleženci sivega trga v Sloveniji začeli plačevati davke, bi se prihodki države povečali. Dejstvo je, da so davčne utaje, siva ekonomija v slovenski 'kulturi' trdno zasidrane. Prav tako je prav neverjetno pogosto prepričanje državljanov, da za 'svoje davke' nič ne dobijo (gl. tudi Kordež, 2009). Na tem mestu ni pomembno, koliko se ljudje pri tej trditvi motijo, pač pa to, da jim to prepričanje služi kot opravičilo pred lastno vestjo, ko sodelujejo npr. v sivi ekonomiji.

⁷⁵ Marko Kranjec je sedanjí guverner Banke Slovenije. Leta 2005 je kot član Strateškega sveta pripravil mnenje (analizo): Linearna dohodnina (flat-rate-tax). Dostopno na http://www.vlada.si/si/teme_in_projekti/arhiv_projektov/strateski_svet_za_gospodarski_razvoj_november_2007_do_julija_2008/strateski_svet_za_gospodarski_razvoj_arhiv/.

Če skušamo v luči te rešitve (vpeljave glavarine) oceniti javnofinančne posledice uvedbe UTD, ugotovimo, da potrebujemo dodatna proračunska sredstva predvsem za 'druge' (tj. brezposelne in otroke, in še to brez sredstev za izobraževalni vavčer otrok, vključenih v formalno izobraževanje) in upokoјence, ki imajo dohodke pod 300 evri (gl. Tabela 10).

Tabela 10: Potrebna (proračunska) sredstva za UTD (2008)**

	Prebivalstvo	Potrebna sredstva za UTD (280* evrov x prebivalstvo x12) v evrih	Potrebna proračunska sredstva za UTD (evri)
SKUPAJ	2.032.362	6.828.736.320	1.833.885.108
zaposleni	879.257	2.954.303.520	0
upokoјeni	551.258	1.852.226.880	54.268.388**
'drugi' (A + A' + B):	601.847	2.022.205.920	1.779.616.720
A -5/6 UTD za otroke vključene v formalno izob.	433.195	1.212.946.000	1.212.946.000
A'- 1/6 UTD za izob.vavčer iz sredstev ministrstva za šolstvo		242.589.200	0
B – brezposelni in otroci, ki niso vključeni v formalno izob.	168.652	566.670.720	566.670.720

Vir: ZPIZ, lastni preračun. Opombe: * 300 evrov iz leta 2010 znaša ob upoštevanju inflacije 280 evrov v letu 2008; ** potrebnih bi bilo nekaj manj sredstev, ker v letu 2008 niso vodili podatkov o stalnem prebivališču, kar pomeni, da so vključeni tudi tisti, ki nimajo stalnega prebivališča v Sloveniji; v letu 2010 je bila razlika v tem smislu pribl. 10 milijonov, ko odšteјemo tiste, ki nimajo stalnega prebivališča v Sloveniji; A) otroci, vključeni v formalno izobraževanje 5/6 UTD; A') otroci, vključeni v formalno izobraževanje 1/6 UTD v obliki izobraževalnega vavčerja iz sredstev ministrstev za šolstvo; B) brezposelni in otroci, ki niso vključeni v formalno izobraževanje.

Decembra 2008 je bilo 56.441 upokoјencev, ki so imeli dohodek pod 280 evri (tj. deflacioniranih 300 evrov). V letu 2008 bi torej potrebovali približno 54.568.388 evrov (oziroma manj, gl. opombo zgoraj) za upokoјence, katerih dohodki ne doseгајo višine UTD. V letu 2008 bi tako potrebovali vsega skupaj 1.833.885.108 proračunskih sredstev za UTD (gl. Tabela 10).

Potrebovali bi torej predvsem proračunska sredstva 'za druge', saj za zaposlene in veliko večino upokoјencev proračunska sredstva ne bi bila potrebna, ker bi se UTD zanje financiral preko glavarine.

Ta proračunska sredstva bi lahko bila problem, če naša socialna država za existenco svojih državljanov in prebivalcev že sedaj ne bi namenjala veliko denarja v obliki splošne davčne olajšave in drugih posebnih davčnih olajšav ter iz proračunskih sredstev MDDSZ. V proračunskih sredstvih MDDSZ je bilo npr. v letu 2008 za 'druge' namenjenih 1.000.633.095 evrov (gl. Tabela 11) za financiranje dela transferjev, za katere se predlaga, da se z uvedbo UTD ukinejo.

Glede na to, da bi za financiranje UTD v letu 2008 potrebovali 1.833.885.108 evrov, MDDSZ pa jih je za financiranje za 'isti namen' porabilo 1.000.633.095, ugotovimo, da v tem primeru nimamo dovolj sredstev za uvedbo UTD. Vendar še nismo upoštevali, da smo v tem predlogu predlagali tudi ukinitve splošne davčne olajšave, davčne olajšave za otroke ipd. – njihova ukinitve bi v proračun prinesla dodaten denar. Ocenjuјemo, da bi v tem primeru bila v proračunu na voljo sredstva za UTD v višini 1.909.633.095 evrov (gl. Tabela 12), kar bi zadostovala za uvedbo UTD.

Tabela 11: Proračun MDDSZ v letih 2007in 2008 (realizacija) ter 2009 in 2010 (rebalans proračuna)

Šifra	Po namenu	Zaključni račun proračuna RS za leto 2007	Zaključni račun proračuna RS za leto 2008	Rebalans proračuna Republike Slovenije za leto 2009	Rebalans proračuna za leto 2010
1002	Varstvo brezposelnih	104.147.125	99.679.550	183.113.592	243.530.191
1003	Aktivna politika zaposlovanja-povečanje zaposljivosti	51.904.054	48.663.417	124.009.112	173.702.780
1004	Interventni ukrepi	0		155.619.661	62.627.494
1901	Urejanje izobraževalnega sistema - stroški izvajanja študentske prehrane	237.619	337.399	337.339	346.349
19052601	Izobraževanje odraslih	1.050.279	1.135.623	1.147.183	1.151.100
5692	Subvencioniranje študentske prehrane	11.555.537	12.711.919	13.490.398	13.820.838
7054	Republiške štipendije	92.565.629	93.981.126	110.952.946	118.753.683*
20022601	Družinski prejemki in starševska nadomestila	528.635.509	607.506.966	643.228.833	701.426.475
20042604	Socialno varstvo materialno ogroženih	144.372.763	136.617.095	160.616.657	178.058.925
	SKUPAJ 'za druge'	934.468.515	1.000.633.095	1.392.515.721	1.374.664.152

Vir: MF. Opombe: * vse štipendije, ne samo republiške.

Tabela 12: Možni viri financiranja UTD v letu 2008* (v evrih)

Splošna davčna olajšava	666.800.000
Davčna olajšava za otroke	242.200.000
MDDSZ	1.000.633.095
SKUPAJ	1.909.633.095

Vir: MF. Opomba: *Odmerni postopek za dohodnino iz leta 2009 se zaključi 31. 10. 2010, zato uporabljamo zadnje dosegljive podatke iz leta 2008.

Če primerjamo potrebna proračunska sredstva, ki bi jih potrebovali za financiranje UTD v letu 2008 (Tabela 10), in možne vire financiranja v letu 2008 (tj. oceno dejansko porabljenih javnih sredstev za isti namen v letu 2008) (Tabela 12) je razlika 75,7 milijona evrov na letni ravni (gl. Tabela 13).

Tabela 13: Primerjava potrebnih sredstev za UTD in možni viri financiranja UTD (tj. ocena dejansko porabljenih sredstev za zagotavljanje eksistence) v letu 2008

Možni viri financiranja UTD (Tabela 13)	1.909.633.095
Potrebna eksistenčna sredstva za UTD 'drugih' (Tabela 8)	1.833.885.108
RAZLIKA	75.747.987

Vir: lastni preračun.

Glede na to da primerjava možnih virov financiranja in potrebnih sredstev UTD v letu 2008 (Tabela 13) kaže 75,7 milijonov razlike na letni ravni, lahko sklepamo, da bi bil sistem UTD javnofinančno ugodnejši kot sedanji sistem. Da bi bil sistem UTD javnofinančno ugodnejši, lahko trdimo tudi, če pogledamo potrebna sredstva za UTD v letu 2009 in načrtovano porabo MDDSZ za isti namen v letu 2010, ki nakazuje zvišanje porabe sredstev za isti namen za pribl. 400 milijonov v letu 2009 in pribl. 300 milijonov v letu 2010 glede na leto 2008.

Dejansko pa bi bil javnofinančen prihranek še večji, ker smo v izračunu upoštevali le sredstva, ki jih zagotavljajo MDDSZ in ministristvi za šport za transferje, ki bi jih nadomestil UTD, nismo pa upoštevali še sredstev za transferje, ki bi jih UTD prav tako nadomestil, ki pa v pristojnosti drugih organov (npr. subvencije za vrtce, ki so v domeni občin).

Prihranek bi bil še večji, če upoštevamo tudi dejstvo zmanjšane potrebe po odločanju in zmanjšanem obsegu administracije. To je sicer težko oceniti, zato naj še enkrat omenimo oceno Kranjca (2005), da bi bila korenita poenostavitev davčnega sistema vredna tudi do 2 % BDP. Samo vprašamo se lahko, kolikšen bi bil v tem smislu doprinos UTD, ki ne bi korenito poenostavil samo davčnega sistema, pač pa tudi sistem socialnih zavarovanj in socialnih prejemkov, in ki bi vzpostavil tudi drugačne odnose moči na trgu dela.

Seveda pa bi bili ob uvedbi UTD nujni nadaljnji preračuni in odločitve o dejanskih virih financiranja. V nadaljevanju se je tako mogoče odločiti, ali uporabiti prikazani sistem financiranja in/ali uporabiti druge možnosti financiranja UTD, ki so prav tako na razpolago (sprememba davčnega sistema, uvedba novih davčnih virov itd.).

Mišljeno je, da sistem UTD in temu prilagojen davčni sistem zagotovita izboljšanje dohodkovnega položaja za najbolj ogrožene, morda tudi izboljšanje dohodkovnega položaja za večino ljudi – vendar pa ne nujno več kot to. Cilj uvedbe UTD namreč ni izključno in prvenstveno izboljšanje finančne situacije za vse ljudi, pač pa izboljšanje občutka eksistenčne varnosti za vse ljudi.

5.6 Sprememba občutka eksistenčne varnosti in vpliv UTD na konkurenčnost

Še enkrat se vrnimo k dejstvu, da bi UTD prejemal vsak posameznik, tudi tisti, ki so zaposleni. Zakaj je to potrebno, glede na to, da imajo zaposleni plačo, ki jim zagotavlja, da imajo sredstva za preživetje, obvezno zavarovanje za primer brezposelnosti ter v skrajni sili DSP? Zato, ker imamo v Sloveniji kronični problemi nespoštovanja (delovnopravne) zakonodaje, tj. invalidno pravno državo in splošno erozijo poslovne kulture. V tem okolju so delojemalci največje žrtve negotovosti in tveganj na trgu dela. Sedanji sistem je odpovedal predvsem pri zagotavljanju občutka eksistenčne (socialne) varnosti (angl. security) za zaposlene (naša 'socialna država' je v tem oziru uveljavljala predvsem spremembe, ki so večale negotovost zaposlitve in negotovost eksistence).

Sistem UTD zaposlenim nudi večji občutek eksistenčne varnosti – da zaposleni čutijo, da imajo tudi ob morebitni negotovi zaposlitvi eksistenco zagotovljeno, in da ob izgubi zaposlitve ali neredno izplačanih plačah niso potrebni nobeni administrativni postopki in čakanje, da si to eksistenco zagotovijo. UTD je zato v Sloveniji nujno uvesti prav zaradi zaposlenih oziroma zaradi delovno aktivnega prebivalstva.

Če pa je verjeti proklamacijam političnih odločevalcev, da želi naša družba svojo konkurenčnosti graditi na kreativnosti in podjetnosti ljudi, pa je UTD potrebno uvesti tudi s ciljem večanja konkurenčnosti našega gospodarstva kot tudi naše družbe. Zakaj?

Eksistenčni strah je izjemno močno gonilo človekove dejavnosti⁷⁶. Eksistenčni strah pomaga človeku, da preživi v nenormalnih situacijah (vojni, ob pomanjkanju dobrin) in da počne vse, da preživi (npr. somalijski pirati). To je stanje, v katerem kockaš samo še s svojim življenjem, ker je to edino, kar še imaš. Nič drugega ne moreš več izgubiti. V nekoliko manj ekstremnih variantah pa te eksistenčni strah prisili, da delaš, kar hočejo drugi, ki imajo večjo moč ali denar. To dejstvo s pridom izkorišča kapitalistična in industrializirana družba.

Kapitalizem je dobil svoj zagon z 'osvoboditvijo' posameznika od tradicionalnih družbenih struktur, z urbaniziranostjo in družbeno atomiziranostjo posameznika. S tem ko tak način družbene organiziranosti veča eksistenčno negotovost, veča tudi ubogljivost, poslušnost in discipliniranost posameznika. Problem tega trenutka je, ker takšne, ubogljive in disciplinirane ljudi potrebuje predvsem industrijska, ne pa tudi postindustrijska družba.

V družbi, v kateri pa so potrebni sodelovanje, skupinsko delo, ustvarjalno mišljenje, ne pa boj človeka proti človeku ali slepa poslušnost, pa eksistenčni strah škodi. Če se namreč vsak posameznik bori in boji za svoj 'kruhek', pazi na svoj 'vrtiček' in si s tem zapira možnosti sodelovanja. Če je pri tem še poslušen navzgor in gluha navzdol, si s tem zapira možnosti pretoka kreativnih idej. Za odprto sodelovanje je namreč nujno, da v sočloveku ne vidiš izključno potencialnega konkurenta, ki ti bo zmanjšal eksistenčne možnosti, ker ti bo 'ukradel idejo', pač pa, da ga vidiš kot potencialnega sodelavca, s katerim bo lažje doseči zastavljene cilje. V postindustrijski družbi, v času 'kognitivnega kapitalizma', z ljudmi, zakrčenimi v eksistenčnem strahu, ni mogoče pričakovati odprtega, avtonomnega sodelovanja in inovativnosti.

Nekateri v Sloveniji to dejstvo razumejo, a očitno menijo, da bo pač petina družbe inovativna, za druge pa je bolje, da so 'disciplinirani' in zaposleni kot podporne službe inovativnemu sloju družbe.⁷⁷ Tako se po eni strani ustanavljajo Centri odličnosti, ki spodbujajo sodelovanje med deli družbe (gospodarstvom in inštituti), po drugi strani pa naj bi se ustanavljala socialna podjetja ('tovarne dela'), v katerih se bodo socialno deprivilegirani ukvarjali s tržno nezanimivimi produkti (gl. Zakon o socialnem podjetništvu, prva obravnava).

Ta pristop je napačen v smislu, da spodbuja samo tisto ali tiste, za katere družba v skladu s sedanjimi merili ocenjuje, da so 'cvet naroda', spregleda pa tiste, ki so potencial bodočega razvoja, a to v luči sedanjega znanja ni prepoznano. Npr. država, ki vidi razvoj logistike v cestnem prometu, kupuje tovornjake, šola voznike, gradi ceste, potem pa nastopi naftna kriza, kazni za izpuste se povečajo za 100-krat, države v okolici se v celoti preusmerijo na železnice – in država se znajde s svojo vizijo v slepi ulici. Enako napako lahko država naredi s protežiranjem določenih fakultet, določenih poklicev, določenih industrij. Te specializacije so vedno odločitev 'post festum', so del modnega trenda, zapirajo pa možnost inovativnih preskokov⁷⁸.

Nekateri v Sloveniji se tudi s temi ugotovitvami strinjajo, a menijo, da Slovenija kot 2 milijonska država pač nima druge možnosti, ampak mora spričo omejenih resursov spodbujati samo 'centre odličnosti'. Povedano je že bilo, zakaj je to v skladu z neznankami bodočega razvoja slaba usmeritev. Po drugi strani pa to mišljenje v majhnosti vidi samo pomanjkljivost, ne prepozna njene prednosti. Npr. zelo dober primer tega, česa je

⁷⁶ Velika večina ekonomistov meni, da so ljudje izključno zaradi eksistenčnega strahu pripravljeni delati, in so zato proti UTD, ker mislijo, da ljudje potem ne bodo več želeli delati vsega tega, kar delodajalci zahtevajo.

⁷⁷ V tem smislu se npr. po eni strani ustanavljajo centri odličnosti in na drugi strani npr. socialna podjetja ('tovarne dela'), v katerih bodo socialno deprivilegirani ukvarjali s tržno nezanimivi storitvami (gl. Zakon o socialnem podjetništvu, prva obravnava).

⁷⁸ Gl. Kuhn, Thomas. (1998). Struktura znanstvenih revolucij. Ljubljana: Krtina.

Slovenija sposobna v svoji majhnosti⁷⁹, so naši športniki, predvsem posamezniki s svojimi malimi, inovativnimi ekipami, alternativnimi pristopi in socialnim kapitalom, ki je mogoč samo v tako majhni skupnosti. Institucionalna organiziranost športa pa po drugi strani v svoji atrofiranosti in vztrajanem pri zastarelih principih spominja na našo državo, ki tem inovativnim prebojnikom prej škodi kot pomaga. Tako kot se zdi, da v veliki meri velja za državo.

Zagovorniki UTD torej menijo, da eksistenčni strah škodi razvoju družbe, nasprotno pa drugi, npr. velika večina ekonomistov meni, da so ljudje pripravljene izključno zaradi eksistenčnega strahu delati, kar delodajalci od njih zahtevajo, in so zato proti UTD. Kaj je res?

5.7 Sprememba na trgu dela ter vpliv UTD na delodajalce, delojemalce, državo, družbo

Zagovorniki UTD trdijo, da bi UTD povečal avtonomijo posameznika ter njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, kar pa seveda pomeni, da bi se verjetno spremenila tudi razmerja moči med delodajalci in delojemalci v prid slednjih. Toda zdi se, da je to preozki pogled na zadeve. Prej se zdi, da bi vsi (delodajalci, delojemalci, država) nekaj pridobili in nekaj izgubili, pridobili pa bi družba kot celota.

Za delodajalce je bistvena prednost sistema UTD, da bi bili pritiski na njih v smislu 'socialnih kriterijev' zmanjšani: zaposlene bi lahko plačali v skladu s tržnimi zakonitostmi (kolikor je vredno njihovo delo na trgu ali kolikšno je povpraševanje po določenem profilu delavcev). Po drugi strani pa bodo imeli delodajalci v tem sistemu opraviti z delavci, ki imajo zagotovljeno socialno varnost, podporo celotne skupnosti in tudi države, in če bodo hoteli, da se kdo pri njih zaposli, se bodo kot delodajalci morali izkazati – v smislu spoštovanja zaposlenih, urejenih delovnih razmer in dostojne plače (vrednost prispevkov delodajalcev za socialno zavarovanje v sistemu UTD ni nujno, da se zviša; lahko pa se, in sicer v okviru obveznih ali prostovoljnih kolektivnih zavarovanj, ki bi služili motiviranju zaposlenih). Ali povedano drugače, delodajalec z UTD izgubi korobač eksistenčnega strahu, pridobi pa avtonomne (kreativne) zaposlene.

S stališča posameznika pa sistem UTD povečuje prostor svobode posameznika na delovnem mestu, po drugi strani pa od nega zahteva, da ohrani dosednji nivo solidarnosti oziroma ga poveča.

1. UTD onemogoča mobing in šikaniranje, saj posamezniku zagotavlja eksistenčno varnost, če zaradi šikaniranja in mobinga odpove službo. 2. UTD povečuje 'vrednost' delavca, ker se mora delodajalec potruditi, da ga obdrži, saj mu ta ni več prepuščen na milost in nemilost, ko gre za preživetje, in tako omogoča partnerski odnos med delodajalci in delojemalci pri iskanju dolgoročnega in dobičkonosnega sodelovanja. Na ta način bi sistem UTD pomagal zmanjšati (število in pojavne oblike) anomalij na slovenskem trgu dela (večina mladih zaposlena za določen čas, sedanja organizacija študentskega dela, neplačevanje prispevkov in plač zaposlenim, izključevanje zaposlenih pri delitvi dobička ipd.). 3. V takšnem partnerskem in svobodnem okolju, v katerem človek ne more biti več 'eksistenčno kaznovan' za 'drugačne' ideje, pa je možna tudi večja ustvarjalnost v podjetju in 4. večja podjetniška iniciativnost posameznikov, saj sta z zagotovljenim minimumom socialne varnosti fleksibilnost delojemalcev in njihova volja po poslovnem tveganju bistveno večji. 5. UTD bi bil lahko temelj 'nove socialne ekonomije', npr. nastanjanja socialnih kooperativ. 6. UTD bi spodbudil ljudi, ki so v sedanjem sistemu ujeti v 'past revščine', da se zaposlijo.

⁷⁹ Smo izjemno dobri v kazalniku število olimpijskih medalj na prebivalca.

Sistem UTD bi naj z zagotavljanem eksistenčne varnosti na splošno v večji meri kot dosedanja sistem zagotavljal avtonomijo posameznika. Kriteriji za spremljanje stopnje avtonomije posameznika na delovnem mestu trenutno še niso zadostno razviti, zato je problematiko lažje osvetliti s primeri dobre prakse.

V sedanjem sistemu imajo strokovno avtonomijo zagotovljeno sodniki, sodni cenilci, redni profesorji ipd. s 'pomočjo' trajnega mandata. Trajni mandat pa ni nič drugega kot trajno zagotovljena eksistenca. S podobnim razlogom se npr. argumentirajo tudi visoki dohodki in odpravnine določenih poklicnih skupin (npr. poslanci), češ da bodo po tem bolj avtonomni oz. manj podvrženi koruptivnim dejanjem in raznim lobijem. V tej luči lahko trdimo, da bi s temeljnim dohodkom 'vsi' prebivalci RS pridobili nekaj več strokovne avtonomnosti sorazmerno z zmanjšanjem eksistenčnega strahu.⁸⁰ Strokovna avtonomnost je tisti minimalni predpogoj, ki zagotavlja, da je delo vestno opravljeno – od najmanj zahtevnih do najbolj zahtevnih delovnih mest. Od čistilke v bolnici, ki z vestnim delom in prijavo delodajalca zaradi neustreznih delovnih razmer preprečuje zdravstvene epidemije, do kirurga, ki opozarja na nepravilnosti pri gradnji kirurškega oddelka, zaradi katerih ne more kakovostno opravljati svojega dela.

Za Slovenijo, ki je tako globoko v krizi, ni odveč tudi dejstvo, da UTD prispeva tudi k povečanju državlanskega poguma in državljanski (samo)inicijativnosti, saj »zagotovljena minimalna socialna varnost spodbuja ljudi k aktivnemu vključevanju v globalne ekonomske in politične spremembe« (Rus, 1990). V času ekološke, demografske, vrednostne, socialne, gospodarske krize, kjer sedanji vzorci niso več del rešitve (to velja tudi za prejšnji socialni sistem), pač pa del problema, je to eden pomembnejših argumentov za takojšnje uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka.

Sistem UTD bi olajšal (zaradi zagotovljene eksistenčne varnosti so ljudje bolj odprti za spremembe) tudi spremembo sistema socialnega zavarovanja in spremembo davčnega sistema – v smeri večje enostavnosti, transparentnosti, konsistentnosti, in večanja konkurenčnosti družbe. Tako bi sistem UTD pozitivno vplival na vzdržnost javnih blagajn in skupno blaginjo, prav tako pa bi spodbujal vse dolgoročno naravnane politike: 'ekološko' ravnanje, prostovoljno podaljševanje delovne dobe, fleksibilnost dela in delovnega časa, pravično obravnavo in enake možnosti za različne generacije, uveljavljanje standardov kakovosti s pomočjo 'volitev z nogami' itd.

Država bo morda uvidela, da je bolje, da stavi na lojalnost državljanov kot na lojalnost podjetij (npr. tujih multinacionalk). Multinacionalke pridejo in grejo, podjetja nastanejo in propadejo, državljani pa so (običajno) bolj zvesti. Po drugi strani pa bo ta država (družba) s tem, ko bo podjetjem omogočila najem eksistenčnega strahu osvobojenega delavca, ustvarjalnega in optimističnega – ponujala edinstveno delovno silo na svetu.

Družba (država ji pri tem pomaga z birokratskim aparatom) v sistemu univerzalnega temeljnega dohodka iz skupnih sredstev zagotavlja eksistenco vsem svojim članom in jim omogoča, da se za izboljšanje svojega

⁸⁰ Dodatno lahko to ilustriramo še s primerom ministrov, ki za noben denar ne bodo opustili enopetinske obveze na univerzi – to jim namreč zagotavlja eksistenčno neodvisnost tudi pri izgubi ministrskega položaja. Tudi primer nekdanjega ministra Erjavca (januar 2010), ki ga je bilo strah 'izgube' službe, veliko pove. Prav tako veliko pove primer, ko v javni upravi najemajo zunanje izvajalce za opravljanje določenih storitev, čeprav imajo sami primeren kader. Novica MDSSZ: Minister dr. Svetlik je odredil nadzor nad materialnim poslovanjem Zavoda RS za zaposlovanje) dne, 1. 2. 2010. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.mdds.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/6307/>. V luči strahu za službe, mobinga in šikaniranja, poveljevalske mentalitete so ljudje postali tako strokovno neavtonomni, da je javna uprava za strokovno avtonomno mnenje prisiljena plačevati zunanjim ('neodvisnim') izvajalcem. Podoben primer je tudi plačevanje tujim izvajalcem za pisanje zakonov. Tudi v tem smislu bi bila za javno upravo in administracijo uvedba UTD koristna.

življenja odločijo za delo pod pravičnimi pogoji. Povedano po domače: družba (kot družina) pošilja svoje člane v svet plačanega dela – da bodo živeli bolje kot zgolj na meji preživetja. Če pa posameznik v svetu plačanega dela ne uspe (zaradi različnih okoliščin), ga ne obtožuje, ga ne stigmatizira, ampak mu daje občutek sprejetosti in varnosti, tj. dovolj sredstev, da preživi do naslednje priložnosti.⁸¹

Pomembno za vso družbo je tudi dejstvo, da UTD v času krize zagotavlja minimalni nivo (domače) potrošnje oziroma da lahko UTD pomaga pri ohranitvi nizko produktivnih delovnih mest. S tem niso mišljena samo nizko produktivna in slabo plačana industrijska delovna mesta, pač pa tudi večina delovnih mest storitvenega sektorja, še posebej v sferi skrbi za starejše, kjer večina 'strategov' vidi možnost odpiranja večjega števila novih delovnih mest.⁸² V tej zvezi in tudi drugače bi bil UTD lahko tudi eden temeljnim kamnov pri razvoju nove 'socialne ekonomije' (zadrag oz. socialnih kooperativ ipd).

Kljub temu da se v času gospodarske krize zdi 'potencialen prihranek države v sistemu UTD' zadosten razlog za uvedbo UTD, to ni nujno res. Kajti finančno gledano bi bil sistem UTD 'v normalnih razmerah' bolj kot ne finančno nevtralen. Če pri tem upoštevamo še ceno globalne spremembe družbenega sistema⁸³, so za uvedbo UTD potrebni dodatni argumenti. Omenili smo že dodaten argument manjšanja eksistenčnega strahu in večje inovativnosti.

Eden od dodatnih argumentov pa je tudi že večkrat omenjena manjša stigmatiziranost prejemnikov socialnih transferjev. Na tem mestu pa je potrebno priznati, da ima stigmatiziranje (kriminaliziranje) določenih skupin (npr. revnih) dvojno družbeno funkcijo, in to je, da služi samo nadzoru in discipliniranju 'stigmatiziranih' ter tudi nadzoru in discipliniranju 'nestigmatiziranih' (v smislu poglej, kaj se ti lahko zgodi, če se ne prilagodiš). In v tem smislu bi lahko celo rekli, da če je država dovolj bogata oziroma preveč bogata s človeškim kapitalom, za katerega ne ve, kam bi ga bolj produktivno usmerila, je seveda smer čedalje večjega⁸⁴ nadzora in discipliniranja lastnih državljanov ena od lažjih in že poznanih možnosti, ki so na razpolago. V smislu pozitivnih posledic s stališča družbe je ta rešitev nekje na sredini med podobnimi 'rešitvami', kot so velike javne infrastrukturne investicije v času krize na eni strani ter vlaganje v vojaško industrijo in sodelovanje v vojaških operacijah na drugi strani.

Prav tako je eden dodatnih argumentov za uvedbo UTD večja transparentnost, manj možnosti goljufanja, večje zaupanje v sistem. Toda tudi pri tem je potrebno vzeti v obzir, da so te prednosti sistema UTD (transparentnost, enostavnosti, univerzalnosti, učinkovitosti itd.) družbeno nezaželeni, če se jih ocenjuje s stališča, da pa družba bolje funkcionira z sedanjim načinom discipliniranja in stigmatiziranja uporabnikov socialne države, ali s političnega stališča, da je za socialni mir bolje ohranjati privid učinkovitosti države in sedanjí način funkcioniranja države, kot iti v korenite spremembe.

Po drugi strani pa, če država želi svoj človeški kapital usmeriti v smer večje kreativnosti in podjetnosti, pa je seveda smiselno, da država in družba vzameta v obzir tudi možnosti uvedbe UTD, kajti ta sistem ob vseh

⁸¹ Veliko ljudi meni, da med ljudmi ne bo volje do dela, če bodo prejeli UTD. V protidokaz lahko navedemo primer številnih upokoencev, ki kljub dovolj veliki pokojnini še vedno delajo (prostovoljno ali za denar), kot tudi številne prejemnike socialnih pomoči, ki kljub zagotovljenemu eksistenčnemu minimumu delajo na črno – in to celo kljub strahu, da lahko zato socialno pomoč izgubijo.

⁸² Npr. v peticiji Mladina (29. 1. 2010) 'Ukinimo vojsko' bi vojake kar prekvalificirali v 'socialne' delavce, ki bodo skrbeli za starejše.

⁸³ S tem ni mišljena cena spremembe socialno varstvenega sistema. Če bi sedaj začeli spreminjati sedanjí sistem v sistem UTD, ne bi izgubili nič, zato ker se sistem že sedaj spreminja (in je to že vračunano). Edina razlika bi bila, da bi bil denar za spremembo v primeru uvedbe UTD bolj smiselno porabljen.

⁸⁴ To pomeni seveda tudi dodatno zaposlovanje v tej smeri.

drugih prednostih izboljšuje občutek eksistenčne varnosti. Občutek eksistenčne varnosti pa širi prostor avtonomije na delovnem mestu, spodbuja enakopravno sodelovanje na medčloveški ravni, kar pa je temelj konkurenčnosti v informacijski, postindustrijski družbi.

Vsekakor pa drži, da bi bilo te programske teze potrebno preveriti v praksi. Sedanji trenutek to omogoča. RS Slovenija namreč prav v tem času pripravlja spremembe pokojninskega sistema,⁸⁵ zdravstvenega sistema in sistema socialnega varstva, tako da imamo redko priložnost, da lahko primerjamo dva alternativna programa 'socialne države na papirju'– in se tako odločimo, katerim ciljem, argumentom in obljubam bomo zaupali svojo prihodnost in prihodnost svojih otrok.

⁸⁵ Spremembe pokojninskega sistema, Zakona o zdravstveni dejavnosti, sprememba Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti itd.

6 ZAKLJUČEK

Namen predstavitev ideje UTD je bil pokazati možnost drugačnega reševanja negotovosti in tveganj sodobne družbe, kot smo bili vajeni doslej. Nizanje razlogov za uvedbo UTD tako služi glavnemu cilju teksta, ozaveščanju o nujnosti sprememb in možnosti alternativ. Poskus konkretizacije ideje UTD v obliki Predloga UTD pa je poskus, da se v Sloveniji spodbudi javna razprava tudi o praktičnih, ne le načelnih vidikih UTD v Sloveniji in da se o UTD prične razmišljati v realnih političnih okvirih.

Prikazana je bila konkretizacija načel UTD (univerzalnosti, enotnosti in nepogojnosti) in posledice, ki bi jih njihova uvedba imela za sedanj sistem v Sloveniji. Ugotovimo lahko, da je predlagan UTD v finančnem pogledu ne samo izvedljiv, pač pa bi bil v primerjavi s sedanjim sistemom tudi javnofinančno ugodnejši. Prav tako bi se izboljšal finančni položaj najbolj ogroženih družin kot tudi družin nezaposlenih staršev z več otroki. In ne samo to, z uvedbo sistema UTD bi se pomembno izboljšala eksistenčna varnost zaposlenih. V tem smislu lahko ugotovimo, da predlagani sistem UTD izpolnjuje 'obljubo' o zmanjšanju revščine in poenostavitvi oz. pocenitvi 'države'. Ugotovimo lahko tudi, da ta predlog uspešno naslavlja večino problemov oz. razlogov, zaradi katerih smo v Sloveniji sploh pričeli razmišljati o uvedbi UTD: neustreznost sedanjega sistema socialne varnosti, eksistenčna negotovost zaposlenih, potreba po prilagoditvi trga dela postindustrijski družbi, večja odprtost do sprememb, pa tudi večje zaupanje v sistem.

Pri teh spremembah ne gre samo za vsebino, ampak tudi za formo. Temeljni problem današnjega časa je zaupanje. Najprej je potrebno povrniti zaupanje, zaupanje v soljudi, sistem in (za)upanje v prihodnost. To je mogoče doseči samo s povsem nasprotnim ravnanjem, kot je bilo to, ki je povzročilo krizo takšnih razsežnosti. Nasproti netransparentnim sistemom (primer finančnih malverzacij) je potrebno ponovno vzpostaviti transparentne in enostavne sisteme, ki so razumljivi osnovnošolcem. V tej luči je transparentnost in enostavnost sistema UTD njegova nedosegljiva prednost pred vsemi drugimi sistemi socialne varnosti.

Socialna država je centralno križišče ekonomskih in socialnih interesov družbe. S spremembo zakonskih predpisov⁸⁶ v okvirih socialne države, ki zagotavljajo človeku minimalno eksistenčno varnost, je tako mogoče temeljito spremeniti zemljevid medčloveških razmerij predvsem na trgu dela – ta pa kot centralen del sodobnega življenja vpliva na spremembe tudi na drugih področjih življenja. Tako bi sprememba znotraj socialne države, ki bi najbolj vplivala na trg dela, hkrati imela tudi izredno močne posredne učinke na celotno družbo v smislu njenega dolgoročnega preživetja (tj. konkurenčnosti): UTD namreč naslavlja temeljni ('kratkoročni') problem slovenskih državljanov, tj. 'kako preživeti', ki je še posebej pereč zaradi gospodarske recesije. Naslavlja tudi; srednjeročni problem finančne vzdržnosti javnih blagajn in dolgoročna problema, kot sta ekološka vzdržnost in demografsko nazadovanje. Temeljni dohodek lahko prispeva k večji ekološki in

⁸⁶ V naši družbi smo pred kratkim videli, kako poteka preobrazba družbenega sistema s pomočjo spremenjenih zakonskih predpisov. Z vračanjem nacionaliziranega premoženja, prodajo družbenega premoženja in s pomočjo ideologije neoliberalizma nam je uspelo v kratkem času temeljito spremeniti slovenski stratifikacijski in vrednotni zemljevid. Enako lahko pričakujemo pri uveljavitvi UTD. UTD namreč spreminja temelj družbenih odnosov: z zaščito eksistence posameznika onemogoča izkoriščanje eksistenčnega strahu za (suženjsko) izkoriščanje ljudi – na čemer temeljijo sistem in ekstremni dobički globaliziranega neoliberalnega kapitalizma. Ob tem je mogoče opozoriti na podobnost in razlike med temeljnim dohodkom in Marxovim predlogom, da naj si proletariat prisvoji proizvodna sredstva. Po Marxu bi naj lastnina proizvodnih sredstev delavce opolnomočila za odločanje o lastnem življenju. Toda morda se Marx moti in lastnina delovnih sredstev ni nujna. Dovolj je, da so delavci opolnomočeni tako, da jim družba zagotovi eksistenco, da niso več eksistenčno odvisni od lastnikov proizvodnih sredstev, da jim niso več prepuščeni na milost in nemilost, ampak lahko spričo zagotovljene eksistenca v resnici svobodno sodelujejo v delovnem procesu.

družbeni odgovornosti, pa tudi solidarnosti in kohezivnosti družbe ter tako omogoči obstoj družbe. Lahko je vzrok in posledica prevrednotenja vrednot.

Ali povedano drugače, uvedba UTD bi lahko pozitivno vplivala na vseh pet razvojnih prioritet, ki so zapisane v Strategiji razvoja Slovenije (2005): konkurenčnost gospodarstva in hitrejša gospodarska rast; učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta, učinkovita in cenejša država; moderna socialna država in večja zaposlenost; ukrepi za trajnostni razvoj – vendar le, če bo cilj moderne socialne države nadomestil cilj postmoderne socialne država, katere temelj bo UTD.

6.1 Omejitve v pristopu⁸⁷

Pri tem je potrebno opozoriti, da so v Predlogu UTD za Slovenijo zastavljene rešitve maksimalne v smislu doseganja ciljev univerzalnosti, individualizacije, enakosti, enostavnosti, transparentnosti in minimaliziranja administracije v okviru socialne države in da je vsaka od predlaganih rešitev samo ena od možnih izbir. Npr. ta predlog zagovarja rešitev, da bi vsi dobili enako višino UTD, tudi otroci. V svetu in pri nas pa nekateri predlagajo uvedbo UTD samo za polnoletne člane; drugi predlagajo, da bi otroci dobili samo polovično vrednost UTD. V Sloveniji imamo v okviru DSP trenutno rešitev, da otrok dobi približno 1/3 vrednosti DSP odraslega. Vsaka od teh rešitev je seveda možna tudi v sistemu UTD, vendar je v smislu zgoraj zastavljenih ciljev uvedbe UTD podoptimalna oziroma bolj podobna sedanjemu kompliciranemu sistemu. Kajti bolj ko je rešitev podobna sedanjemu sistemu, manj pozitivnih posledic UTD v primerjavi s sedanjim (ali reformiranim sedanjim sistemom) lahko pričakujemo.

V obzir pa je potrebno vzeti tudi dejstvo, da bolj ko pravico do UTD omejujemo, manj je upravičencev in obstaja možnost višjega UTD. In obratno – bolj ko je UTD v resnici univerzalen, manj denarja lahko družba razporedi vsakemu posamezniku. Tu je na mestu drugo opozorilo v zvezi z obstoječim predlogom, da je morebiti podoptimalen v smislu, da predlagana višina UTD ne dosega višine minimalnih življenjskih stroškov. Gre za vprašanje, ali predlagana višina 300 evrov zadošča za večji občutek eksistenčne varnosti in posledično večjo avtonomijo, podjetnost in kreativnost posameznika oz. konkurenčnost družbe.

O tem pa bo v končni fazi potrebno vprašati ljudi (raziskave javnega mnenja in v končni fazi referendum), ki naj presodijo, ali bi jim sistem UTD (v tej ali kakšni drugačni konkretni obliki) dal boljši občutek eksistenčne in socialne varnosti kot sedanji sistem.

Ni mogoče dovolj poudariti, da je vse v tem Predlogu o UTD diskutabilno – od predpostavk o krogu upravičencev do predpostavk o virih financiranja. Prav vse je mogoče zastaviti drugače. Ta tekst skuša predvsem pokazati, da je ideja UTD realno izvedljiva možnost drugačnega pristopa k socialni politiki in drugačnega reševanja temeljnih razvojnih vprašanj naše družbe.

Upamo lahko, da bo najširša javna razprava odpravila številne pomanjkljivosti tega prvega konkretnega predloga za uvedbo UTD v Sloveniji. Pokazale se bodo drugačne in boljše rešitve dilem, ki so bile nakazane v tem besedilu – pa tudi nova vprašanja in dileme.

⁸⁷ Dejstvo pa je, da je v ozadju debate o UTD zmeraj prisoten problem vrednostnih izhodišč, ki diskurz o UTD predisponira na meta nivoju. Gre za mnenje o tem, ali menimo, da je človek avtonomno, kreativno bitje in delovno bitje ali o človeku mislimo drugače. Sama (avtorica) na drugačen način o človeku sploh ne morem misliti – in te omejitve nisem bila sposobna prestopiti.

Eno bolj zanimivih 'novih' vprašanje je npr. vprašanje politične izvedljivosti uvedbe UTD. Dokler ni bilo 'konkretnega' predloga, se je zdelo neumno spraševati ljudi o tem, ali bi UTD podprli ali ne. Po določenem času, pa se zdi, da bo ljudi o tem treba vprašati – in njihov odgovor upoštevati.

Vprašanje, ali bi Slovenija lahko sama, kot otoček sredi Evrope, uvedla UTD, je morda na mestu, morda pa čisto napačen. Prav tako ne smemo pozabiti, da se je razprava o temeljnem dohodku že pred leti začela tudi na nivoju Evropske unije.⁸⁸ Dejstvo je, da četudi Slovenija zaradi tranzicijskih zaostankov in globlje gospodarske krize morda bolj nujno kot druge evropske države potrebuje UTD, vendar tudi večina ostalih držav EU potrebuje 'post-modernizacijo' socialne države.

6.2 Priporočilo

V vsakem primeru pa je področje socialne države eno zadnjih področij, kjer je naša država do določene mere še neodvisna in lahko na svoj način poskrbi za prebivalce in državljane. Nekje je potrebno začeti. Nobenega razloga ni, da Slovenija v tem pogledu ne bi mogla postati vzor celi Evropi in prva uvesti UTD.

»Država, še posebej če se razglaša za socialno, bi morala poskrbeti za bolj uravnoteženo porazdelitev dobrin med vse ljudi. Še več, morala bi poskrbeti, da imajo vsi enak dostop do izobraževanja, zdravstvene oskrbe in sodnega varstva. Naše ugotovitve kažejo, da se Slovenija nevarno oddaljuje od teh izhodišč, oblast pa se na te negativne odmike odziva prepočasi. Zato se pridružujem resni razpravi o univerzalnem temeljnem dohodku kot pristopu, ki bi ljudi spodbudil k dejavnejšemu vključevanju v življenje brez strahu za preživetje« (Iz letnega poročila Varuha človekovih pravic. 2009, str. 14)

Zdi se, da bi lahko bila uvedba UTD tista točka vztrajanja in hkrati Arhimedova točka, na podlagi katere se zdi mogoč paradigmatični premik v slovenski družbi. Kot je rekel Arhimed – dajte mi eno stabilno točko in premaknem vam Zemljo. V našem primeru pa gre za to, da UTD lahko postane tista stabilna točka v našem sistemu, ki nam bo omogočila premik v družbo, v kateri je vsakemu članu zagotovljena možnost preživetja, obenem pa se posamezniku zaupa, da sam poskrbi za najboljšo izkoriščenost svojih talentov v dobro vseh. Ta paradigmatični premik bi pomenil premik v mišljenju in delovanju, tako da bi v resnici omogočil strukturne spremembe, ki si jih je Slovenija obetala pred 18 leti.

Dobro bi bilo, če bi vlada za npr. 4-6 mesecev odložila (zamrznila) načrtovane reforme in se pridružila razpravi o UTD in drugačni viziji bodočnosti. Pri tako kompleksnih zadevah, kot je sprememba socialnega sistema, je bolje hiteti počasi.

V zavesti pa nam mora ostati tudi priporočilo starejših, ki opozarjajo, da so čudovite ideje v svojih konkretnih posledicah drugačne, kot smo pričakovali: ali zaradi napačnega pristopa ali zaradi spremenjenih okoliščin ali

⁸⁸ Sicer pa EU spričo posledic globalizacije in tehnološkega napredka znotraj termina varne fleksibilnosti 'flexicurity' poudarja 'varnost dohodka' (ang. income security): »Koncept fleksibilnosti je strategija, ki nadzorovano istočasno spodbuja fleksibilnost trga dela, delovnih organizacij in delovnih razmerij na eni strani, na drugi strani pa varnost zaposlitve in varnost dohodka ... Je koncept namenjen manj zaščiti delovnih mest in bolj zaščiti ljudi«. EU torej identificira podobne razloge za spremembe, kot so bili predstavljeni v tem tekstu, zagovarja podobno smer sprememb (tj. zaščita ljudi), edino pri načinu izvedbe še vztraja pri starih rešitvah – kar pa ni presenetljivo, ker nove, drugačne rešitve šele prehajajo iz konceptualne faze v fazo operacionalizacije (morda pa kmalu tudi v implementacijo).

zato, ker smo popolnoma spregledali kakšne pomemben dejavnik. Manjša verjetnost, da se to zgodi, je, če se predlog prediskutira v najširši javnosti.

LITERATURA IN VIRI

1. Beck, Ulrich. (2001). *Družba tveganja*. Ljubljana: Krtina.
2. BIEN – About basic income. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html>Bien.
3. BIEN – angl. Basic Income Earth Network. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.basicincome.org/bien/>.
4. BIEN – Zgodovina temeljnega dohodka. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html#history>.
5. Bučar, France. (2009). *Slovenci in prihodnost*. Radovljica: Didakta.
6. Center za socialno delo: Socialna denarna pomoč. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.csd-lj-siska.si/prejemki/denarnePomoci.asp>.
7. Cordonnier, Laurent. (2009). Zakaj se preobrat ne bo zgodil jutri? *Le monde diplomatique*. September 2009.
8. Čačinovič Vogrinčič, Gabi, Vzpostavljanje delovnega odnosa v socialnem delu. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.najdi.si/search.jsp?q=definicija+empowerment&hpage=my&offset=0&selfid=0&acnum=10&foxsbar=page&searchProvider=najdisi>.
9. Česen, Tanja. (junij 2010). Denarno nadomestilo za brezposelnost v Sloveniji in EU – analiza in ocena. Gospodarska gibanja. Ljubljana: EIPF.
10. Čok, Mitja, in Stropnik, Nada. (2006). Ocena otroškega dodatka in denarne socialne pomoči na dohodkovni položaj gospodinjstev z uporabo statičnega mikrosimulacijskega modela za Slovenijo. *IB revija 3/2006*. Ljubljana: UMAR..
11. Davčna reforma za povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva – analiza možnosti uvedbe enotne davčne stopnje v Sloveniji. Ljubljana. *Delo*, 23. 5. 2005.
12. Drenovec, Franček. (2009). Pred nevihto, Mladina št. 23, 12. 6. 2009.
13. Drnovškovi pogovori o prihodnosti Slovenije. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.prihodnost-slovenije.si/up-rs/ps.nsf>.
14. Državni svet o krizi. Pridobljeno na <http://www.ds-rs.si/kb/seje/?EntryID=1022&View=entry>.
15. Eduardo Matarazzo Suplicy. From the Family Scholarship Program towards the Citizen's Basic Income in Brazil, (XII International Congress of Bien, Dublin, 2008). Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.basicincome.org/bien/papers.html#2008>.
16. Education at Glance. (2008) Paris: OECD.
17. ERM case studies: Employment impact of relocation of multinational companies across the EU. Pridobljeno 5. 3. 2010 na <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/comparativeinformation.htm>.
18. Gorz, Andre. (1999). *Reclaiming Work – Beyond the Wage-Based Society*. Cambridge etc.: Polity Press.
19. Held, David. (1989). *Modeli demokracije*. Ljubljana: Krt.
20. Ignjatović, Mirosljub. (2002). *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: FDV.
21. Informacija o predlogu novega Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Pridobljeno 20. 2. 2009. (Vir ni javno dostopen).

22. Informacija o predlogu Zakona o socialnovarstvenih prejemkih in Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (gradivo za predstavnike medijev) 23. 2. 2010. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.mddsz.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1939/6323/9bea4d5407/?type=98>.
23. Kanjuo Mrčela, A., in Ignjatovič, M. (2004). Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja – potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti. V Svetlik, I., in Ilič, B. (ur.). *Razpoke v zgodbi o uspehu*. Ljubljana: Sophia.
24. Kersnik, Maja. (2006). Denarni prejemki prebivalcev v javnem financiranju Slovenije. Delovni zvezek. Ljubljana: UMAR.
25. Kersnik, Maja. (2008). Denarni prejemki prebivalcev v javnem financiranju Slovenije (2005, 2006 in 2007). Delovni zvezek. Ljubljana: UMAR.
26. Kordež, Bine. (2009). Imamo preveč pravi in pričakovanj glede na to, koliko ustvarimo. SP Delo, 17. 10. 2009.
27. Korošec, Valerija. (2000) Postmodernistična paradigma mišljenja in sociologija. Ddoktorska naloga. Maribor.
28. Korošec, Valerija. (22. 3. 2010). Predlog UTD v Sloveniji (Delovna verzija). Dostopno na <http://www.zofijini.net/Predlog%20UTD%20v%20Sloveniji.pdf>
29. Krečič, Jela. (2009). *Ime česa je Sarkozy?* Delo 8. april 2009.
30. Kuhn, Thomas. (1998). *Struktura znanstvenih revolucij*. Ljubljana: Krtina.
31. Malul et al. UBI: Theory and Practice in the Israeli Case, 2009. Pridobljeno 26. 1. 2010 na <http://ideas.repec.org/a/bpj/bistud/v4y2009i1n4.html>.
32. Marko Kranjec. (2005). Linearna dohodnina (flat-rate-tax) Pridobljeno 26. 2. 2010 na http://www.vlada.si/si/teme_in_projekti/arhiv_projektov/strateski_svet_za_gospodarski_razvoj_november_2007_do_julija_2008/strateski_svet_za_gospodarski_razvoj_arhiv/.
33. MISSOC (ang. Mutual Information System on Social Protection v EU; slov. Skupni informacijski sistem o socialni varnosti v EU). Comparative tables (Primerjalne tabele). Pridobljeno 26. 2. 2010 na http://ec.europa.eu/employment_social/missoc/db/public/compareTables.do?lang=en.
34. Mnenje Državnega sveta o vzrokih gospodarske krize in potrebnih ukrepih. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.ds-rs.si/kb/seje/?EntryID=1022&View=entry>.
35. Modernizacija pokojninskega sistema v Republiki Sloveniji – varna starost za vse generacije na http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/.
36. Mrak, Mojmir. (2010). Še vedno nam gre predobro, da bi zagrizli v nujne in boleče reforme. SP Delo, 16. 1. 2010, str. 4.
37. Murn, Ana. (2009). *Analiza strukture javnofinančnih izdatkov*. IB revija. Ljubljana: UMAR.
38. NEF. 21 hours: Why a shorter working week can help us all to flourish in the 21st century? Pridobljeno 18. 2. 2010 na [http://www.neweconomics.org/publications/21-hours?utm_source=nef+\(the+new+economics+foundation\)+List&utm_campaign=05648439b4-eletter-february&utm_medium=email](http://www.neweconomics.org/publications/21-hours?utm_source=nef+(the+new+economics+foundation)+List&utm_campaign=05648439b4-eletter-february&utm_medium=email).
39. Novica MDDSZ 20. 1. 2010. V letu dni od prvega protikriznega ukrepa Zavod prejel skoraj tisoč vlog delodajalcev. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/NovinarskoSredisce/ObvestilaZaJavnost/2010/20-01-10.htm>.

40. Novica MDSSZ 1. 2. 2010: Minister dr. Svetlik je odredil nadzor nad materialnim poslovanjem Zavoda RS za zaposlovanje. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/6307/>.
41. O konceptu Mondragonske zadruga. Pridobljeno 26. 2. 2010 na http://en.wikipedia.org/wiki/Mondragon_Corporation.
42. Parijs, Phillipe Van. (2000) Basic Income: A Simple and powerful idea for the 21st century na strani <http://www.basicincome.org/bien>.
43. Parijs, Phillipe Van. (2004). Zastonj kosilo za vse? Predlog univerzalnega univerzalnega temeljnega dohodka. Ljubljana: Krt.
44. Podatki dohodnina 2007 in 2008. Izračun Ministrstva za finance, dokument (št. 421-41/2010/2) dostopen samo v elektronski obliki.
45. Poročilo o razvoju 2009. (2009). Ljubljana: UMAR.
46. Predlog Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Pridobljeno na 12. 7. 2010 na http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/.
47. Predpisi MDDSZ pripravi. Pridobljeno 14. 7. 2010 http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/.
48. Raventos, Daniel. (2007). Basic Income: The Material Conditions of Freedom.
49. Rawls, John. (1971). Teorija pravičnosti. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://oak.cats.ohiou.edu/~piccard/entropy/rawls.html>.
50. Raziskava o minimalnih življenjskih stroških v letu 2009. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.mddsz.gov.si/si/splosno/cns/novica/browse/4/article/1966/6165/db41e755bb/>.
51. Rus, Veljko. (1990). Socialna država in družba blaginje. Ljubljana: Domus.
52. Sedem evrov za živeti, *Žurnal*, 14. 9. 2009.
53. Sekcija za promocijo UTD. Pridobljeno 1. 3. 2010 na <http://zofijini.net/utd.html>.
54. Simoneti, Rino. Socialna država in javni interes. Pridobljeno 26. 2. 2010 na http://www.ds-rs.si/2MO/dejavnost/posveti/besedila_pos/JavnoDobro/pos19-11-02_Simoneti.htm.
55. Socialni razgledi 2008. (2009). Ljubljana: UMAR.
56. Statistika Zavoda za zaposlovanje o brezposelnih. Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/Kazalci/GibanjeRegBP.htm>.
57. Stiglitz, Joseph (2009). The Global Crisis, social protection and jobs. *International Labour Review*. 2009/1-2, junij. Geneva: ILO.
58. Strategija razvoja Slovenije (SRS). (2005). Ljubljana: UMAR.
59. Stropnik, Nada. (2001). Posledice sprememb otroških dodatkov leta 1999 za slovenske družine. IB revija. Ljubljana: UMAR.
60. Svetlik, Ivan. (2010). Najprej si sam odgovoren zase, Objektiv, Dnevnik, 16. 1. 2010, str. 10–12.
61. Štiblar, Franjo. (2008). Svetovna kriza in Slovenci: Kako jo preživeti? Ljubljana: ZRC SAZU.

62. Tajnikar, Maks, in Petra Došenovič Bonča. Vzajemna - Simbol napredka ali medgeneracijskega konflikta? Ljubljana. Delo, 30. 10. 2009.
63. Ukinimo vojsko. *Mladina*, 29. 1. 2010.
64. Ukrepi države za zaposlovanje ter transferji in subvencije posameznikom in družinam na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/ukrepi_zaposl_transferji_200309.pdf.
65. Vendramin, Mojca (2010). Srečni ne trošijo. *Mladina*, 15. 1. 2010, str. 29.
66. What is flexicurity? Evropska komisija: zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno 2. 3. 2010 na <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catid=116&langid=en>.
67. Zakon o minimalni plači. (2010). Uradni list RS št. 13/10 z dne 22. 2. 2010.
68. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 59. člen. Uradni list RS št. 109/06 z dne 23. 10. 2006.
69. Zakonu o državljanstvu Republike Slovenije. Uradni list, št. 1/91 z dne 25.6.1991.
70. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje: Mesečne informacije (november 2009, letnik 16, številka 11). Pridobljeno 26. 2. 2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/MesecneInformacije/2009/MI-2009.htm>.